दैनिक
सिंधुदुर्ग समाचार
ग्रामीण जनतेचे एकमेव लोकप्रिय मराठी दैनिक
सिंधुदुर्ग-मुंबई
www. sindhudurgsamachar. in
T-2/RNP/SDG-06/2019-2021
संस्थापक : प्राचार्य मुकुंदराव कदम
रविवार पुरवणी २४ मार्च २०२४

होळीच्या हार्दिक शुभेच्छा !

नागरिकत्व सुधारणा कायदा (CAA)

संपादकीय

नागरिकत्व सुधारणा कायदा (**The Citizenship Amendment Act (CAA)** सुरुवातीपासूनच तीव्र वादाचा विषय आहे. डिसेंबर 2019 मध्ये भारताच्या संसदेने CAA भारताच्या धर्मनिरपेक्षतेवर , त्याच्या परिणामांवर , नागरिकत्वाशी असलेले संबंध आणि विविध समुदायांवर, विशेषत: मुस्लिमांवर होणाऱ्या प्रभावाविषयी व्यापक चर्चा घडवून आणली. अफगाणिस्तान, बांगलादेश आणि पाकिस्तानातून आलेल्या बिगरमुस्लिम धार्मिक अल्पसंख्याकांना भारताचे नागरिकत्व देण्याची तरतूद असलेले नागरिकत्व दुरुस्ती विधेयक, ८ जानेवारी २०१९ रोजी लोकसभेत अखेर मंजूर झाले. या लेखाद्वारे आपण नागरिकत्व दुरुस्ती कायद्याच्या बारकाव्यांचा अभ्यास, त्याचे ऐतिहासिक संदर्भ, कायदेशीर तरतुदी, टीका आणि राष्ट्रावरील परिणाम यांबद्दल समजून घेऊया.

ऐतिहासिक संदर्भ:

सीएए समजून घेण्यासाठी, ज्या ऐतिहासिक पार्श्वभूमीच्या विरोधात ते उदयास आले ते समजून घेणे महत्वाचे आहे. भारत, संस्कृती, भाषा आणि धर्मांची समृद्धता असलेले वैविध्यपूर्ण राष्ट्र, नेहमीच नागरिकत्व आणि स्थलांतराशी संबंधित समस्यांनी ग्रासलेला आहे. 1947 मध्ये ब्रिटीश भारताच्या फाळणीमुळे मोठ्या प्रमाणावर जातीय हिंसाचार झाला आणि लाखो लोक धार्मिक वृत्तीने विस्थापित झाले. परिणामी, नागरिकत्वाचा प्रश्न ओळख, आपलेपणा आणि संरक्षण या मुद्द्यांशी गुंतागुंतीचा झाला.

डिसेंबर 2019 मध्ये लागू करण्यात आलेल्या भारताच्या नागरिकत्व सुधारणा कायद्याने (CAA) देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर महत्त्वपूर्ण वादविवाद आणि वाद निर्माण केला आहे. 31 डिसेंबर 2014 पूर्वी अफगाणिस्तान, बांग्लादेश आणि पाकिस्तान या शेजारी तीन मुस्लिम-बहुल देशांतून धार्मिक छळला कंटाळून भारतात आलेल्या अल्पसंख्याकांना जलद नागरिकत्व देणे हे या कायद्याचे उद्दिष्ट आहे. या स्थलांतरितांमध्ये विशेषत: हिंदू, शीख, बौद्ध, जैन, पारशी आणि ख्रिश्चन यांचा समावेश आहे. हे विधेयक केवळ आसाम या राज्यापुरतेच मर्यादित नाही. देशातली सर्व राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांसाठी ते लागू राहील. या विधेयकाच्या अंतर्गत येणारे लाभार्थी देशाच्या कोणत्याही राज्यात राहू शकतील.

CAA, जेव्हा मंजूर झाला, तेव्हा भारतभर व्यापक निषेध झाला, टीकाकारांनी नागरिकत्वासाठी धर्माचा आधार बनवून भारताच्या संविधानाच्या धर्मनिरपेक्ष तत्त्वांचे उल्लंघन करत असल्याचा युक्तिवाद केला तर दुसरीकडे, समर्थक छळ झालेल्या अल्पसंख्याकांचे संरक्षण करण्यासाठी हा मानवतावादी उपाय आहे असे ठामपणे सांगतात.

सीएएचे महत्त्व समजून घेण्यासाठी, त्याच्या ऐतिहासिक आणि राजकीय संदर्भाचा अभ्यास करणे आवश्यक आहे. धर्मनिरपेक्ष प्रजासत्ताक असलेल्या भारताला विविधतेचा आणि बहुलवादाचा मोठा इतिहास आहे, ज्याचा संविधानात समावेश आहे. तथापि, नागरिकत्व आणि स्थलांतराशी संबंधित समस्या विवादास्पद आहेत, त्यामुळे अनेकदा धार्मिक, वांशिक आणि भू-राजकीय घटकांना वादात ओढले जाते

सीएए मागील प्राथमिक कारण म्हणजे शेजारील देशांतील धार्मिक अल्पसंख्याकांची परिस्थिती, विशेषतः हिंदू, शीख आणि ख्रिश्चनांचा पाकिस्तान, बांगलादेश आणि अफगाणिस्तानमध्ये छळ होत आहे. मानवाधिकार संस्थांचे अहवाल आणि प्रभावित व्यक्तींच्या साक्षी या अल्पसंख्याक गटांना लक्ष्य करून भेदभाव, हिंसा आणि जबरदस्तीने धर्मांतर केले जात असल्याचे दर्शवितात

बांगलादेशातून बेकायदेशीर स्थलांतराचा मुद्दा भारतासाठी, विशेषत: आसाम आणि पश्चिम बंगालसारख्या राज्यांमध्ये चिंतेचा विषय आहे. 1985 च्या आसाम कराराने बांगलादेशातून आसाममध्ये स्थलांतरितांच्या ओघाला तोंड देण्याचा प्रयत्न केला, ज्यामुळे भारतीय नागरिकांची ओळख पटविण्यासाठी आणि बेकायदेशीर स्थलांतरितांचा शोध घेण्यासाठी राष्ट्रीय नागरिक नोंदणी (NRC) लागू करण्यात आली. या मसुद्यात राज्याच्या २,८९,८३,६७७ नागरिकांच्या नावांची नोंद आहे. NRC अद्ययावत करावयाच्या प्रक्रियेतून एकूण ३,२९,९१,३८४ व्यक्तींनी यादीत त्यांची नावे समाविष्ट करण्यासाठी अर्ज केला होता. त्यापैकी मसुद्यामध्ये ४०,०७,७०७ लोकांची नावे यात नव्हती. 2.४८ लक्ष शंकास्पद मतदार आणि त्यांचे वारस आणि असे व्यक्ती ज्याचे संदर्भ परराष्ट्र तंटा न्यायाधीकरणात प्रलंबित आहेत अश्यांना यातून वगळण्यात आले होते.

या पार्श्वभूमीवर, पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या नेतृत्वाखालील भारतीय जनता पक्ष (भाजप) सरकारने 2016 मध्ये नागरिकत्व दुरुस्ती विधेयक (CAB) सादर केले, जे नंतर भारतीय संसदेच्या दोन्ही सभागृहात मंजूर झाल्यानंतर CAA बनले. CAA च्या तरतुदींनी धर्मावर आधारित नागरिकत्व देण्याच्या निवडक दृष्टिकोनामुळे वाद निर्माण केला. समीक्षक या CAA च्या तरतुदी भेदभावपूर्ण आहेत आणि त्या भारताच्या धर्मनिरपेक्ष आचारसंहितेच्या तरतुदींना कमी करतात असे म्हणतात.

शिवसेनेने राज्यसभेत मतदानावेळी सभात्याग करून आपला विरोध दर्शविला होता आणि सभात्याग् केला. नागरिकत्व दुरुस्ती विधेयकातील तरतुदीनुसार बांगलादेश, पाकिस्तान आणि अफगाणिस्तानमधील बिगरमुस्लिम धार्मिक अल्पसंख्याक म्हणजे हिंदू, जैन, ख्रिश्चन, शीख, बौद्ध आणि पारसी धर्मीयांना भारतात १२ ऐवजी ६ वर्षे वास्तव्य केल्यानंतर आणि त्यांच्याकडे उचित कागदपत्रे नसली, तरी भारताचे नागरिकत्व मिळणार आहे. 'या देशातील अल्पसंख्यकांना जाण्यासाठी भारताशिवाय दुसरा कोणताही देश नाही.

CAA आणि धर्मनिरपेक्षतेच्या कथित विरोधात समाजाच्या विविध घटकांमधील निदर्शकांनी असंतोष व्यक्त करून भारतभर निदर्शने केली. धार्मिक स्वातंत्र्य, मानवी हक्क आणि लोकशाही मूल्यांबद्दलच्या व्यापक चिंतेचे प्रतिबिंब दाखवून, निषेधांना गती मिळाली आणि आंतरराष्ट्रीय लक्षही वेधले गेले. या निदर्शनांना प्रतिसाद देत, छळ झालेल्या अल्पसंख्याकांना आश्रय देण्याच्या मानवतावादी हेतूवर जोर देऊन सरकारने CAA चा बचाव केला. हा कायदा मुस्लिमांसह कोणत्याही भारतीय नागरिकाच्या नागरिकत्वाच्या स्थितीवर परिणाम करत नाही, असे प्रतिपादन करून भेदभावाचे आरोप नाकारले गेले.

तथापि, CAA च्या अंमलबजावणीमुळे व्यावहारिक आव्हाने आणि कायदेशीर गुंतागुंत निर्माण झाली आहे. समीक्षकांचा असा युक्तिवाद आहे की यामुळे भारतीय समाजाच्या धर्मनिरपेक्ष पणाला कमकुवत करत असून घटनेत समाविष्ट केलेल्या समानतेच्या तत्त्वाचे उल्लंघन होत आहे. पाकिस्तानमधील अहमदिया समुदाय किंवा म्यानमारमधील रोहिंग्या मुस्लिमांसारख्या छळ झालेल्या मुस्लिम अल्पसंख्याकांना का वगळले जात आहे असा प्रश्नही त्यांनी उपस्थित केला आहे.

शिवाय, CAA आणि प्रस्तावित नॅशनल रजिस्टर ऑफ सिटिझन्स (NRC) यांच्यातील दुव्याबद्दल चिंता व्यक्त करण्यात आली आहे, ज्याचा उद्देश भारतात राहणाऱ्या बेकायदेशीर स्थलांतरितांची ओळख पटवणे आहे. टीकाकारांना भीती वाटते की CAA सह एकत्रितपणे, NRC चा वापर असुरक्षित समुदायांना, विशेषतः मुस्लिम आणि गरीबांना लक्ष्य करण्यासाठी आणि दुर्लक्षित करण्यासाठी केला जाऊ शकतो, त्याशिवाय त्यांचे नागरिकत्व सिद्ध करण्यासाठी कागदपत्रे प्रदान करण्यासाठी त्यांना संघर्ष करावा लागू शकतो .

CAA च्या सभोवतालची चर्चा भारतातील व्यापक सामाजिक-राजकीय तणाव प्रतिबिंबित करते, ज्यामध्ये ओळख, राष्ट्रवाद आणि धर्म आणि राज्य यांच्यातील संबंधांचा समावेश आहे. हे इमिग्रेशन, निर्वासितांचे हक्क आणि भारताच्या शेजाऱ्यांसह भू-राजकीय गतिशीलतेच्या मुद्द्यांशी देखील छेद करते.

आंतरराष्ट्रीय स्तरावर, CAA ने मानवाधिकार संघटना, परदेशी सरकारे आणि आंतरराष्ट्रीय संस्थांसह विविध स्तरातून टीका केली आहे. त्याचा धार्मिक अल्पसंख्याकांवर होणारा संभाव्य प्रभाव आणि आंतरराष्ट्रीय कायद्यांतर्गत भारताच्या दायित्वांशी सुसंगतता याबद्दल चिंता व्यक्त करण्यात आली आहे.

शेवटी, भारताचा नागरिकत्व सुधारणा कायदा (CAA) हा एक वादग्रस्त कायदा आहे ज्याने देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर व्यापक वादविवाद आणि निषेध केला आहे. छळ झालेल्या अल्पसंख्याकांना ते अत्यंत आवश्यक संरक्षण प्रदान करते असा समर्थकांचा युक्तिवाद असताना, समीक्षकांचे म्हणणे आहे की ते भारताच्या धर्मनिरपेक्ष तत्त्वांना कमी करते आणि मुस्लिमांविरुद्ध भेदभाव करते. CAA ची अंमलबजावणी कायदेशीर, नैतिक आणि मानवतावादी चिंता वाढवते, भारतीय समाजातील व्यापक सामाजिक-राजकीय तणाव प्रतिबिंबित करते. वादविवाद चालू असताना, CAA भारताच्या भविष्यातील मार्ग आणि बहुलवाद, लोकशाही आणि मानवी हक्कांबद्दलची वचनबद्धता कशी आकार देईल हे पाहणे बाकी आहे.

मनाच्या हिंदोळ्यावर

बाबू घाडीगांवकर,
त्रिंबक, ता.मालवण.
मो. ९४२१७९५९५५.

शिमगोत्सव आणि गोमुचा नाच

सध्या कोकणात शिमगोत्सवाची धामधूम जोरात आहे. कोकण प्रांतात अंतराअंतरावर शिमगोत्सवाचे स्वरुप व चालीरीती बदलतात. प्रामुख्याने तळकोकणात शिमगोत्सव होळीपौर्णिमेपासून सुरु होतो तर उर्वरित कोकणात फाकपंचमीपासून. तळकोकणात बहुतांश सर्वत्र आंब्याच्या झाडाची तर काही ठिकाणी सुपारीच्या झाडाची म्हणजेच पोफळीची होळी उभी करतात तर इतरत्र शेवरी म्हणजेच काटेसावरीच्या झाडाची किंवा फांद्यांची होळी उभी करतात. ठिकठिकाणी फुललेल्या पांढऱ्या उक्षेच्या झाळी होळीचे दिवस आल्याची छान वातावरणनिर्मिती करतात. कोकिळाचे 'कुहुकुहू' याच दिवसांत कानांवर पडण्यास सुरुवात होते आणि पुढे लवकरच 'वसंतोत्सव' सुरु होणार असल्याची चाहूलही देते. तळकोकणात शिमगोत्सवात वाडीवस्तीतील 'कोळीणीचे तमाशापथक' गावोगाव फिरून लोकांचे मनोरंजन करते. यालाच इतरत्र 'गोमुचा नाच' म्हणतात. मात्र तळकोकणातील गोमुचा पेहराव आणि मध्य व उत्तर कोकणातील गोमुच्या पेहरावात फार मोठे अंतर आहे. गोमुचा नाच असो, कोळीण असो, सोंगाडे असोत वा संकासूर, शिमगोत्सवात अशा सर्व लोककलांनी कोकण प्रांत व त्याचा आसमंत भारून जातो एवढे नक्की

गोमुचा नाच ही लोककला कोकण प्रांतात विशेष लोकप्रिय आहे. पुर्वी आम्ही शिमगोत्सवात 'सोंगे' घेऊन फिरायचो, तेव्हा आमच्यातही एक गोमु असायचीच. अशा पात्राला गोमु हेच नाव का पडले असावे याविषयी अनेक तर्कवितर्क आहेत.मात्र गोमुच्या नाचाशिवाय कोकणातील शिमगोत्सव पूर्ण होत नाही हे खरे आहे. आमच्या पथकातील गोमु म्हणजे आमच्यातीलच कोणी त्याच्या बहिणीचा फ्रॉक, परकर-ब्लाऊज नाहीतर आईचे जुने लुगडे लावून 'गोमु' बनायचा. गोमुसोबत नाचणारा एक 'गोम्या' असायचाच. 'शिमगोत्सव स्पेशल' गाण्यांच्या तालावर ही गोमु नाचायची. त्याचवेळी हनुमान बनलेला कोणी नाचता नाचता इकडे तिकडे उड्या मारायचा, राक्षस बनलेला कोणी बघ्यांतील लहान मुलांना घाबरवायचा. कधी कधी फक्त गोमुचा नाचही फिरायचा. पुर्वी फाटक्या, जुन्या व मळकट पेहरावातली गोमु अस्सल 'गावरान' दिसायची. दापोलीजवळील चंद्रनगर गावातील शिमगोत्सवात देवींच्या पालख्यांसोबत फिरणारा गोमुचा नाच विशेष लोकप्रिय आहे. येथील गोमुचा नाच पाहण्यासाठी चक्क मुंबई, पुण्यातून रसिक येतात.या पथकात दोन गोमु, ढोलकीवाला, तुणतुणेवाला, झांजवाला, डफवाला,बुवा म्हणजेच गायक आणि 'कोरस' अशांचा समावेश असतो. येथीलं गोमुचा पेहराव मात्र खास आणि आकर्षक आहे. दापोलीजवळील चंद्रनगर गावातील शिमगोत्सवात देवींच्या पालख्यांसोबत फिरणारा गोमुचा नाच विशेष लोकप्रिय आहे. येथील गोमुचा नाच पाहण्यासाठी चक्क मुंबई, पुण्यातून रसिक येतात.या पथकात दोन गोमु, ढोलकीवाला, तुणतुणेवाला, झांजवाला, डफवाला, बुवा चक्क राजस्थानी पेहरावात येथील गोमु फिरतात. म्हणजेच काटेसावरीच्या झाडाची किंवा फांद्यांची होळी उभी करतात. ठिकठिकाणी फुललेल्या पांढऱ्या उक्षेच्या झाळी होळीचे बुदिवस आल्याची छान वातावरणनिर्मिती करतात. कोकिळाचे 'कुहुकुहू' याच दिवसांत कानांवर पडण्यास सुरुवात होते आणि पुढे लवकरच 'वसंतोत्सव' सुरु होणार असल्याची चाहूलही देते. तळकोकणात शिमगोत्सवात वाडीवस्तीतील 'कोळीणीचे तमाशापथक' गावोगाव फिरून लोकांचे मनोरंजन करते. यालाच इतरत्र 'गोमुचा नाच' म्हणतात. मात्र तळकोकणातील गोमुचा पेहराव आणि मध्य व उत्तर कोकणातील गोमुच्या पेहरावात फार मोठे अंतर आहे. गोमुचा नाच असो, कोळीण असो, सोंगाडे असोत वा संकासूर, शिमगोत्सवात अशा सर्व लोककलांनी कोकण प्रांत व त्याचा आसमंत भारून जातो एवढे नक्की गोमुचा नाच ही लोककला कोकण प्रांतात विशेष लोकप्रिय आहे. पुर्वी आम्ही शिमगोत्सवात 'सोंगे' घेऊन फिरायचो, तेव्हा आमच्यातही एक गोमु असायचीच. अशा पात्राला गोमु हेच नाव का पडले असावे याविषयी अनेक तर्कवितर्क आहेत कोकणात अशा पेहरावात नाचणाऱ्या गोमु कदाचित येथेच पहावयास मिळत असाव्यात असे वाटते. पायघोळ राजस्थानी झगा, इतर पारंपारिक अलंकार गळ्याभवती ओढणी, पायांत चाळ, डोक्यावर बांधलेला पदर अशा वेषात ही गोमु सुंदर दिसते. अर्थातच एक मुलगा किंवा पुरुषच 'गोमु' बनलेला असतो. चंद्रनगर येथील शिमगोत्सवात गोमुंची जोडी असते. शिवाय मध्येच काही वेळा एक पुरुषही त्यांच्यासोबत नाचतो. शिमगोत्सवात येथील श्री देवी घाणेकरीन व श्री देवी वाघजाई अशा दोन देवींच्या दोन पालख्या गावात घरोघरी फिरतात. आधी पालखीचा प्रवेश, दर्शन, पूजा, गाऱ्हाणी, पालखी नाचविणे पार पडतेआणि नंतर थोड्या वेळात गोमुचे पथक तेथे प्रवेश करते. प्रत्येक घराच्या अंगणात साधारण पंधरा ते वीस मिनिटांचा 'गोमुचा नाच' होतो. गण, गौळण किंवा एखाद्या विडंबनपर मजेशीर गीतावर गोमु त्यांचा पारंपारिक नाच सादर करतात. नाच झाल्यावर गोमुंची ओवाळणी, औक्षणाचा कार्यक्रम होतो. त्यानंतर गोमुचे पथक पुढच्या घराकडे निघते.

पुर्वी आम्ही आमच्या बालपणी अनेक शिमगोत्सव पाहिले आहेत, अनुभवले आहेत. पुर्वी गोमू, कोळीण वा नाच्या बनण्यासाठी तरुण पोरे एका पायावर तयार व्हायची. शिमगोत्सव त्यांच्या अंगात भिनलेला दिसायचा. पण सध्याच्या काळात तशी मानसिकता व तयारी राहिलेली नाही. शिमग्यात गोमु वा कोळीण बनण्यासाठी, किंबहुना लुगडे नेसण्यासाठी

(पान ७ वर)

आरोग्य वार्ता

आरोग्य स्वच्छता आणि स्वच्छता कार्यक्रमाचे घटक

1. स्वच्छ पाणी

- सुरक्षित आणि विश्वासार्ह पाणी पुरवठा पायाभूत सुविधांची तरतूद, ज्यामध्ये पाइप्ड वॉटर सिस्टीम, बोअरहोल, हातपंप आणि जलशुद्धीकरण तंत्रज्ञान यांचा समावेश आहे.

- सर्वांसाठी स्वच्छ पाणी सुनिश्चित करण्यासाठी जलसंधारण पद्धती आणि शाश्वत जल व्यवस्थापनाला प्रोत्साहन.

- पिण्याच्या पाण्याच्या सुरक्षिततेसाठी राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय मानकांचे पालन सुनिश्चित करण्यासाठी नियमित पाण्याच्या गुणवत्तेची चाचणी आणि देखरेख.

2. स्वच्छता सुविधा:

- मानवी कचऱ्याची सुरक्षित विल्हेवाट लावण्यासाठी आणि उघड्यावर शौचास जाण्यापासून रोखण्यासाठी स्वच्छतागृहे, शौचालये आणि सेप्टिक टाक्यांसारख्या सुधारित स्वच्छता सुविधांचे बांधकाम आणि देखभाल.

- समुदायाच्या नेतृत्वाखालील स्वच्छता कार्यक्रम, वर्तन बदल संप्रेषण आणि स्वच्छता पायाभूत सुविधांसाठी अनुदानाद्वारे घरगुती स्वच्छता सुधारणांना प्रोत्साहन.

- समुदायांच्या गरजा पूर्ण करणारे सर्वांगीण पाणी आणि स्वच्छता उपाय तयार करण्यासाठी पाणीपुरवठा यंत्रणेसह स्वच्छता सुविधांचे एकत्रीकरण.

3. स्वच्छता प्रोत्साहन:

- हाताची स्वच्छता,लहान मुले, किशोरवयीन आणि प्रौढांसह विविध वयोगटांना लक्ष्य करून. वैयक्तिक स्वच्छता आणि पर्यावरणीय स्वच्छतेच्या महत्त्वावर शिक्षण आणि जागरूकता वाढवण्याच्या मोहिमा,

- स्वच्छता संदेश प्रसारित करण्यासाठी, स्वच्छतेच्या योग्य पद्धतींचे प्रात्यक्षिक करण्यासाठी आणि तळागाळातील वर्तनातील बदल सुलभ करण्यासाठी स्वच्छता प्रवर्तक म्हणून समुदाय आरोग्य कर्मचारी, शिक्षक आणि स्वयंसेवकांचे प्रशिक्षण.

-असुरक्षित लोकसंख्येला साबण, हँड सॅनिटायझर्स, मासिक पाळीची स्वच्छता उत्पादने आणि स्वच्छताविषयक शिक्षण सामग्री यासारख्या अत्यावश्यक वस्तू असलेल्या स्वच्छता किटचे वितरण.

4. मासिक पाळी स्वच्छता व्यवस्थापन:

- मासिक पाळीशी संबंधित कलंक, निषिद्ध आणि सांस्कृतिक अडथळे दूर करण्यासाठी मासिक पाळी स्वच्छता जागरूकता आणि शिक्षणाचा प्रचार.

- मासिक पाळीच्या स्वच्छता उत्पादनांची तरतूद, जसे की सॅनिटरी पॅड, मासिक पाळीचे कप आणि पुन्हा वापरता येण्याजोग्या कापड पॅडसह, योग्य विल्हेवाट लावण्याची यंत्रणा आणि सुविधा.

- महिला आणि मुलींचा सन्मान आणि कल्याण सुनिश्चित करण्यासाठी शालेय अभ्यासक्रम, आरोग्य कार्यक्रम आणि सामुदायिक पोहोच उपक्रमांमध्ये मासिक पाळी स्वच्छता व्यवस्थापनाचे एकत्रीकरण.

5. कचरा व्यवस्थापन:

- पर्यावरणीय प्रदूषण आणि अयोग्य कचरा विल्हेवाट संबंधित सार्वजनिक आरोग्य धोके कमी करण्यासाठी कचरा संकलन, विलगीकरण, पुनर्वापर आणि विल्हेवाट यासह कचरा व्यवस्थापन प्रणालींची अंमलबजावणी.

- घनकचरा कमी करणे, पुनर्वापर करणे आणि पुनर्वापर करण्याच्या पद्धतींचा समुदाय-आधारित कचरा व्यवस्थापन कार्यक्रम, कचरा ते ऊर्जा उपक्रम आणि जनजागृती मोहिमेद्वारे प्रोत्साहन.

- कचरा व्यवस्थापन, बेकायदेशीर डंपिंग आणि अनधिकृत कचरा विल्हेवाटीच्या क्रियाकलापांसाठी दंडासह कचरा व्यवस्थापन नियंत्रित करणारे नियम आणि धोरणांची अंमलबजावणी.

साप्ताहिक सदर
तिचा गौरव

चित्रा अविनाश नानिवडेकर,
सफाळे- पालघर.
मो. 9969669523

लेखिकेचा परिचय :
चित्रा नानिवडेकर या प्रथितयश लेखिका व संवेदनशील कवयित्री आहेत. समाजात वावरताना आपल्या अवती भवती दिसणाऱ्या, दैनंदिन जीवनात जगताना पावलोपावली संघर्ष करणाऱ्या स्त्रियांच्या कर्तृत्वावर प्रकाश टाकण्याचा प्रयत्न चित्रा नानिवडेकर आपल्या साप्ताहिक सदरातून करणार आहेत.

अरे संसार संसार...!

रागिणीची आजकाल खूप चिडचिड होत असे. राजाराम घर खर्चायला जे पैसे देत असे त्यातून सगळं भागवणे जड जात असे. कारण दिवसेंदिवस दोन्हीही मुलांच्या शाळेत काही ना काही मागण्या सुरूच असत. शाळेचा प्रोजेक्ट म्हटला की रागिणी च्या पोटात गोळा उभा रहात असे.

मोठी ऋता दुसरीत अन धाकटा ऋतुराज सिनियर के जी. ला पण हजरोवर फिया भरून वर हे प्रत्येक महिन्याचं प्रोजेक्ट चं झेंगट असेच. जीव नुसता मेटाकुटीला आला होता. पण सांगणार कोणाला. त्यात शहरात रहात असल्यामुळे घरी सारखा आला गेला पै, पाहुणा असे. आधी आधी रागिणी प्रेमानं सगळ्यांचं करायची. पण आजकाल तिला आर्थिक चण चण जाणवत असल्यामुळे हात आखडता घ्यावा लागे. राजाराम बरोबर ह्या बद्दल बोलायला गेलं की त्याचं एकच म्हणणं "माझ्या डोक्याला शॉट देऊ नकोस. आधीच कामावर मला ताण असतो."

नुकतेच दिर जाऊ येऊन गेले. दिवाळीत. त्यांच्या मुलांना मुंबई दाखवण्यासाठी रागिणी सगळीकडे घेऊन गेली. दिरांचा हात अखडता असे. सतत आम्ही गावचं बघतो. जाऊबाई पण हिला शहरात कसं सगळं मिळतं वगैरे सांगत बसे. रागिणी हसण्यावारी नेत असे. पण मनस्ताप होतंच असे ना.

काल धाकट्या बहिणीचा रेवती चा फोन आला. तिची ह्यांच्या घराजवळ नायगाव शाळेत बदली झाली. फोन ऐकल्यापासून रागिणी चं चित्त विचलित झालं.'आता रेवा इथेच राहणार की काय? रेवा तिच्या पाठची. बाबांनी आपलं लौकर लग्न लावून दिलं. राजाराम तसा चांगला आहे. निर्व्यसनी, घरची जबाबदारी नाही. चाळीत एक रूम. पण नोकरी अगदीच किरकोळ. मिल बंद पडल्यावर एका प्रायव्हेट फर्म मध्ये कामगार. तिच्या मानाने साधारण. रेवती ला चांगली डी. एड करवून कल्याणला गावातच दिली. ह्याची सल कायम रागिणीला होती. तशात आता ती वरचेवर इकडे येणार.तिची धुसपूस ऐकून राजाराम तिला समजावत म्हणाला, "अगं...आपल्या मुलांना शिकवेल दोन गोष्टी. तूला मदत करेल. आजकाल काय झालं तूला नेहमीच उलटा विचार करतेस ?"

रेवा आली तिच मुळी भरपूर सामान घेऊन. कल्याणला ताज्या भाज्या मिळतात. तिच्या सासरी वाल, भुईमूग, चिंच होते. ते घेऊन आली. शिवाय मुलांसाठी लाडू, शंकरपाळी असा खाऊ घेऊन आली. दोन दिवसांत तिने ऋता ला इंग्लिश पोएम, ऋतुराज ला नर्सरी पोएम शिकवून घरात एकदम आनंदी वातावरण केलं. रागिणी जरा निवळली.

त्या दिवशी रेवा म्हणाली "ताई माला दुपारची शाळा मिळतेय. मी कल्याणहून जा ये करते. काय? तुझ्या कडे किती दिवस राहणार"

रागिणी चपापली. आपल्या वागण्यातून हिला जाणवलं की काय ? टचकन डोळ्यात पाणी आलं तिच्या रेवा चा हात धरून ती म्हणाली "काय करू ग. तूला कायम रहा सांगायला आवडलं असतं. पण आमची ओढाताण बघतेस ना? दोन मुलांचं करून शिल्लक तर काहीच पडत नाही. उलट पोटाला चिमटा घेऊन आम्ही कसबसं भागवतो."
"हो ताई. लक्षात आलं माझ्या. बरं मी उचलून पैसे दिले तर..."
तिच्या तोंडावर हात ठेवत रागिणी म्हणाली "खुळी की काय.. बहिणी च्या राहण्याचे पैसे घेईन काय? असा विचार तरी कसा आला तुझ्या मनात? जा तू पण येत जा अधून मधून नक्की"

एका शनिवारी परत रेवा आली ती मुळी रागिणी साठी एक आनंदाची बातमी घेऊन !. रेवा म्हणाली, "ताई आमच्या ट्रेन ला सगळ्या नोकरी करणाऱ्या बायका आहेत. मी एकेक दिवसाआड तूला कल्याणहून भाज्या आणून देईन. तू त्या धुवून, निवडून पॅकेट मध्ये भरून दे. मी मैत्रिणींना सांगून ऑर्डर्स घेईन. कामावर जाणाऱ्या महिलांची सोय झाली.

रागिणी ला एकदम आवडली ही कल्पना. पुरणपोळी, मसाले हे सुद्धा ती देऊ लागली.कल्पने पेक्षा सुद्धा चांगला प्रतिसाद मिळू लागला. राजाराम च्या कंपनी मध्ये रागिणी च्या हातची पुरणपोळी, चिकन करी आवडत असे. हळूहळू त्या ऑर्डर्स पण त्यांना मिळू लागल्या. आता रागिणी ला वेळ पुरत नसे. खरंच आजूबाजूला पाहिलं तर असे लघुउद्योग किती तरी संसाराला हातभार लावतील.

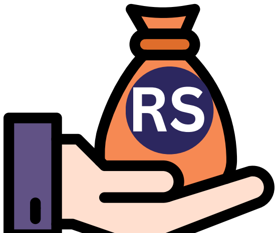

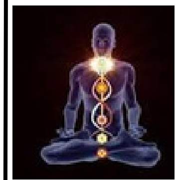

अध्यात्म

ज्योतिर्विद
उदय दुदवडकर,
बुरंबावडे- देवगड
मो.८३९००५३९८४

चार - मुक्ती

मागील भागात आपण तीन गुणांचा विचार केला. व्यक्ती जोपर्यंत या तीन गुणांपासून अनासक्त होत नाही तोपर्यंत ती शरीरावर आसक्त असते. व्यक्ती शरीरावर आसक्त होऊनच वेगवेगळ्या अपेक्षा करीत असते. अलीकडे तर व्यवसाय-उद्योगाच्या निमित्ताने अनेकजण मला अमुक व्हायचे आहे, तमुक बनायचे आहे ...अशा महत्त्वाकांक्षांवर व्यक्ती आरुढ असतात आणि ती महत्त्वाकांक्षा साध्य करण्यासाठी मन, आत्मा आणि शरीर यांची चळवळ वळवळ सुरू असते. सर्वच व्यक्ती विविध उपाधींच्या मागे लागलेल्या असतात. कोणी श्रीमंतीच्या मागे, कोणी मंत्रीपदाच्या मागे, कोणी कंपनीचा मालक होण्याचा मागे, कोण कोणाचा प्रियकर तर कोण कोणाची प्रेयसी होण्याच्या मागे ... हे जे काही बनण्याच्या मागे व्यक्ती असते ते म्हणजे ' उपाधी '. कोणत्याही उपाधीमध्ये आसक्ती ही असतेच आणि या आसक्तीमुळे आपण शरीरावर आसक्त असतो याचे कारण भगवद्गीतेत सांगितल्याप्रमाणे उपाधी फक्त आणि फक्त शारीरिक स्तरावरच लागू पडतात. ' शरीर म्हणजे आपण आणि आपण म्हणजे शरीर ' हे समीकरण सर्वच स्वीकारतात आणि सर्वच हे समीकरण जगतात याला अपवाद असणारे ' आपण म्हणजे शरीर नाही आणि शरीर म्हणजे आपण नाही ' हे जाणणारे ते केवळ महात्मेच.

आध्यात्मिक साक्षात्काराची पहिली पायरी ही भगवद्गीतेनुसार ' आपण म्हणजे शरीर नाही ' हे जाणून घेणे. आपण भौतिक प्रकृतीच्या तम, रज आणि सत्व या तीन गुणांच्या संसर्गात आहोत म्हणून आपण प्रपंचात आहोत हे कळून येणे आवश्यक आहे. अर्थातच आपल्याला प्राप्त होणारी सुखें आणि दु:खें ही या तीन गुणांच्या संसार्गातूनच पदरी पडतात हेही समजून यायला हवे. अध्यात्म या तीन गुणांपासून अनासक्त राहून सुखदु:खांच्या परिणामांतून आणि जाणिवेतून मुक्त होऊन परमार्थ आणि मोक्ष साधण्यास मार्गदर्शन करून प्रवृत्त करते. उपाधी आणि आसक्ती ही आपल्यातील कामवासना आणि भौतिक प्रकृतीवर प्रभुत्व साधण्याच्या इच्छेमुळेच असते. जोपर्यंत भौतिक प्रकृतीवर अधिकार किंवा स्वामित्व गाजवण्याची इच्छा माणसात असते तोपर्यंत माणूस तीन गुणांपासून असंसर्गित राहूच शकत नसतो.

सध्यकाळी व्यक्ती कसला ना कसला अधिकार मिळवण्यासाठी, अधिकाराचे फायदे (लाभ) मिळविण्यासाठी प्रपंचात सर्वत्र हेलपाटे मारीत असते. आटापिटा करीत असते. अशाप्रकारे प्रापंचिक आटापिटा करणाऱ्या व्यक्तीला भ्रामक भौतिक उपभोगाचे आकर्षण पडून तिचा गोंधळ उडतो आणि हा गोंधळ अनेक गैरसमज निर्माण करतो, राग निर्माण करतो, अविश्वास निर्माण करतो आणि अखेर अहंकाराने किंवा नैराश्येने व्यक्ती ग्रासते किंवा गांजते. जीवनात खळबळ युद्धाचा पवित्रा घेते आणि जीवनातील शांती भंगविते.

अधिभौतिक जगतात वावरणाऱ्या व्यक्तीला तीन गुणांचे संसर्ग होणे हे स्वाभाविकच आहे मात्र प्रपंच साधताना ' मोक्ष ' ही उपाधी ठरवून ती साधण्याच्या मागे लागल्यास त्या साधनेस प्रपंचाच्या वाटेवरून परमार्थाकडे पाऊल टाकण्याचे नियोजन आहे जे आध्यात्मिक ग्रंथांतून विषद केलेले असते. या देहाचा त्याग आणि दुसऱ्या देहाची प्राप्ती करण्याचा अधिभौतिक जगतातील मार्ग हा सुनियोजितच आहे. पुढील जन्मी मनुष्याला कोणत्या प्रकारचा देह प्राप्त होईल हे ठरूनच किंवा ठरल्यानंतरच मनुष्याचा मृत्यू होतो. मनुष्याच्या या जन्मातील कर्मानुसार मनुष्याला प्रगती अथवा अधोगती प्राप्त होते. अर्थात हा जन्म म्हणजे पुढील जन्माची पूर्वतयारीच असते. माणसाचा आत्मा अधिभौतिक जीवन जगत असताना अधिभौतिकतेतून बाहेर पडत आध्यात्मिकतेची कास धरेल तर तो अधिभौतिक जगताच्या पलीकडे असलेल्या परब्रम्हामध्ये विलीन होईल जेथे आसक्ती नसल्याने भगवंताच्या ब्रह्मज्योतीची प्राप्ती होते.

देवाचिये द्वारी उभा क्षणभरी ।
तेणें मुक्ती चारी साधियेल्या ।।

विविध उपाधींच्या मागे लागत आपण आयुष्याचा कितीतरी अनमोल काळ अधिभौतिक अपेक्षा साधण्यासाठी घालवीत असतो परंतु देवाच्या दारात नित्य थोडा वेळ का होईना, उभे राहून एकाग्रतेने आणि तन्मयतेने देवाचे नामस्मरण केले तर १) सलोकता (जातिभेद, धर्मभेद, वर्णभेद ...वगैरे भेद न मानता सर्वांशी सलोखा राखणे), २) समिपता (परमशक्ती परमेश्वराजवळ जाऊन मनोभावे कोणतीही अपेक्षा किंवा मागणे मनात न ठेवता परमेश्वराचे दर्शन घेणे), ३) समर्पिता (अनासक्त होऊन सर्वस्व देवाला अर्पण करणे) आणि ४) सायुज्यता (परमेश्वराशी, काळाशी एकरूप होणे) या ' चार मुक्ती ' प्राप्त होतात असा दावा संत वाङ्मयातून केलेला आहे. देवाशी एकरूप होऊन चिंतनशील राहिल्यास या चार मुक्तींचा परिसस्पर्श आपल्याला होऊ लागतो असा निष्कर्ष हरिपाठात आहे.

संत ज्ञानदेव म्हणतात की, व्यास महर्षींनी सगुण उपासनेचे तत्त्व सांगितल्यामुळे द्वारकेचा राजा असणारा श्रीकृष्ण पांडवांच्या घरी राहिलेला आहे आणि हरिनामाच्या जपाने जप करणाऱ्याच्या घरी तो वास करील.

श्री कलार्पणमस्तु ।

सोनेरी दुनिया

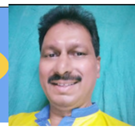

श्री. श्रीराम शेटये.
नालासोपारा.

चित्रपटांतील होलिकोत्सव

शिशिरातली पानगळती संपलेली असते. हवेतला गारवा संपून अल्हाददायक वातावरणात उबदारपणा आलेला असतो. झाडांना कोवळी लुसलुशीत मनोहर पालवी फुटलेली असते. निरभ्र निळेशार आकाश. विविध फळझाडांना आलेला रुपेरी मोहर लक्ष वेधून घेत असतो. गर्द हिरव्यागार वनराईतून कुठेतरी दुरवर कोकिळेचे मधुर गुंजगाण कानांना तृप्त करत असत. ही असते ऋतुराज वसंताच्या आगमनाची चाहूल.

होलिकोत्सव हा तर या वसंत ऋतुच्या स्वागतासाठी साजरा केला जाणारा उत्सव आहे. भारतीय चित्रपटात होळी हा आवडता विषय आहे.

१९७५ साली शोले चित्रपट आला. यातील होळीचे प्रसंग हृदयाला भिडणारे आहेत. शोले चित्रपटाचे निर्माता जी. पी. सीप्पी होते. या चित्रपटाचे दिग्दर्शन रमेश सीप्पी यांनी केले आहे. सन १९७२ मध्ये धर्मेन्द्र, हेमा मालिनी, संजीव कुमार यांना घेऊन बनविलेला 'सीता और गीता' हा चित्रपट सुपरहीट झाला होता. तेव्हाच रमेश सीप्पी यांनी ठरवले होते एक भव्य चित्रपट बनवायचा. सलीम खान व जावेद अख्तर यांना कहाणी लिहायला सांगण्यात आले. तासनतास रूमचा दरवाजा बंद करून रमेश सीप्पी आणि सलीम - जावेद यावर काम करीत असत. सलीम लहान असताना त्याचे वडील चंबळ खोऱ्यातील गब्बर नावाच्या डाकूची कहाणी सांगत असत तीच कहाणी निवडण्यात आली.

जय आणि वीरू हे दोन जीवलग मित्र सलीम ज्या कॉलेजात शिकत होता त्याच कॉलेजात शिकत होते. यावरून या पात्राना नावे ठरली. ठाकूर बलदेव सिंह (संजीव कुमार) एक पोलीस अधिकारी असतो. तो खतरनाक डाकू गब्बर सिंह ला पकडतो व जेलमध्ये टाकतो. गब्बर जेलमधून पळून जातो व ठाकूरच्या घरातील संपूर्ण कुटुंबीयांची हत्या करतो. ठाकूरची सुन राधा मंदिरात गेलेली असते म्हणून वाचते. ठाकूर रागाने बेभान होऊन गब्बर बरोबर लढायला जातो पण गब्बर ठाकूरचे दोन्ही हात कलम करतो. निवृत्त झालेला ठाकूर मग वीरू आणि जय या दोन शूर कैद्यांना जेलरची परवानगी घेऊन गब्बर चा बदला घेण्यासाठी रामगडला आपल्या घरी घेऊन येतो. त्यातील एक प्रसंग आहे.

संध्याकाळची वेळ असते. ठाकूरची विधवा सून 'राधा'(जया भादुरी) दिवा लावत असते. सफेद साडीतल्या वीपन्ना अवस्थेतल्या राधाकडे पाहून तिची अशी अवस्था का झाली असावी ? असा विचार मनात जय (अमिताभ) करीत असतो. एवढ्यात ठाकूर चा सेवक रामलाल (सत्तेन कपूर) जय ला तिची कहाणी सांगतो. क्लायमॅक्स दाखवला जातो.

ठाकूर (संजीव कुमार) टांग्यात बसून आपला मित्र नर्मलाजी याच्याकडे होळी निमीत्त भेटायला जात असतो. रामलाल टांगा हाकत असतो. ठाकूर टांग्यातून जात असताना एक परकर चोळीतली चुनचुनित अल्लड तरूणी हातात होळीच्या रंगानी भरलेले ताट घेऊन अत्यंत उत्साहात समोर येते. ती ठाकूरच्या मित्राची मुलगी राधा असते. "होली है भाय होली है, बुरा न मानो होली है" असे म्हणत टांग्याच्या मागून धावत येते. रंगाने भरलेली पिचकारी ठाकूर अंकल च्या अंगावर उडवते.

ठाकूर म्हणतो " अभी से रंग लगावोगी तो तेरे बाप से कैसे होली खेलूंगा ?"

ती म्हणते ,"बाबुजी के साथ क्या होली खेलोगे ? उनको होली खेलना आता कहां है ? होली तो हम लोग खेलते है ।"

ठाकूर हसून म्हणतो,"तूम लोग कैसे होली खेलते है ?"

राधा, "हम लोग! हम लोग वो पारू है ना उसके घर के आंगन मे एक पानी की नाल है उसमे रंग घोल देते है । सब लोग लोगो पे रंग डालते है और हम लोगोंको रंग मे डालते है । जो भी आया पानी मे डाल दिया धपाक....।"

ठाकूर मित्राच्या घरी पोहचतो.

राधा मिठाई घेऊन येते," मिठाईवाला भाय मिठाई! ठाकूर चाचा मुह खोलो ! रामलालजी मुह खोलीए !"अस म्हणत मिठाई भरवते.

राधा नंतर म्हणते "बाबूजी मै अपने सहेली के पास होली खेलने जाऊं ?"

ठाकूर अंकल म्हणतात, "अभी तक दिल नहीं भरा तेरा होली से ?"

राधा म्हणते, "ठाकूर चाचा, कैसे भरेगा दिल ? होली रंगो का त्योंहार है लाल, पिले, हरे, निले जरा आप ही सोचीए रंग नही होता तो कैसे बेरंग होती दुनिया?"

हा सीन संपतो आणि रामलाल म्हणतो. देखो कैसी बेरंग हो गयी है इसकी दुनिया ? एका तरूण अल्लड उत्साही आनंदी मुलीच जीवन ऐन तारूण्यात विधवा बनवून गब्बर सिंहने उध्वस्थ केलेले असते.

वाचायलाच हवे असे

श्री. विलास भि.कोळी
MOB - 9763084499

मातीच्या कच्च्या विटा (भेंडे)

लुप्त होत चालेले वाडे आणि त्याबरोबर विस्मृतीत चाललेली वाडा संस्कृती याबद्दलची माहिती देणारे वाडा हे पुस्तक श्री. विलास कोळी यांनी लिहून 'वाडा' संस्कृतीची ओळख येणाऱ्या पिढीसाठी पुस्तकरूपाने अमूर्त ठेवले आहे. त्या पुस्तकातील काही भाग पुन्हा एकदा वाचकांच्या भेटीला येत आहे

एखाद्या वस्तूची वास्तूची वॉरंटी, गॅरंटी किंवा हमी किती असू शकते ? पाच वर्षे, दहा वर्षे, वीस वर्षे, किंवा पंचवीस -तीस वर्षे. या पलीकडे आपली झेप जावू शकत नाही. परंतु पूर्वी आपल्या पूर्वजांनी निर्माण केलेल्या मातीच्या कच्च्या विटेची किंवा मातीचे भेंडे याची हमी आहे पाचशे वर्षे किंवा त्याहून ही अधिक. आणि याही पुढे अजून किती वर्षे टिकेल हे आज तरी सांगता येत नाही.

भिंती बांधण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या मातीच्या विटांना भेंडे म्हणतात. प्रखर उन्हात वाळवलेले मातीचे भेंडे तर काही ठिकाणी भट्टीत भाजलेल्या चपट्या सपाट विटा वापरत असतं. पूर्वी आपल्या पूर्वजांनी मातीचे परीक्षण करून विशिष्ट अंदाज बांधण्यासाठी स्वतःची अशी शैली विकसित केलेली होती. अनेक ठिकाणच्या मातीचे नमुने गोळा करून त्याच्या चाचण्या घेत.

जमिनीचे दोन प्रकार असतात. काळी जमीन आणि पांढरी जमीन. काळी जमीन म्हणजे शेती करण्यासाठी योग्य आणि पांढऱ्या मातीची जमीन ही राहण्यासाठी किंवा लोकवस्तीसाठी असे. या मातीमध्ये जनावरांचे शेण, कुजलेले वाळलेले गवत, झाडांचा पालापाचोळा, केरकचरा, राख एकजीव होऊन माणसांच्या, जनावरांच्या पशु पक्षांच्या, बैलगाडीच्या चाकामुळे वस्तीतील माती मळली जावून पांढरट माती तयार होत असे. झाडांसाठी, पिकांसाठी आवश्यक असलेले द्रव्य या मातीत नसल्याने ती नापीक बनते. अशीच माती पूर्वी बांधकामात वापरली जायची. कित्येक वेळेला माळावरची माती, मुरूम पावसाने वाहून या पांढऱ्या मातीत येऊन मिसळते.

पूर्वी पाणथळ जमिनीत उभे व आडवे चर खोदून घेतात, पावसाळ्यात पावसाचे पाण्याबरोबर माती वाहून त्या चरात बसते, पावसाळ्यानंतर चरात बसलेली माती काढून घेऊन त्या मातीमध्ये योग्य ते पदार्थ मिसळून ती माती बांधकामात वापरत असत. ज्या ठिकाणची माती उत्तम प्रकारची आहे असे लक्षात आल्यावर ती माती भेंडे किंवा विटा तयार करण्यासाठी वापरत असत. प्रथम ती माती चाळून घेत. चाळलेली माती २१ दिवस भिजत ठेवली जाई. त्यामध्ये बारीक रेती, गुळ, बेल, भेंडी, गाईचे शेण, डिंक, घोड्याची लीद, कात, ताग, उडदाचे पीठ, जवसाचे पाणी, गुगुळ, हिरडा, बेहरडा, आवळा, बाबळीच्या बिया, भोकराचा रस असे चिकटपणा निर्माण करणारे पदार्थ त्यात मिसळले जात. याचा हेतू मातीची जलरोधकता, चिकटपणा व ताकद वाढवणे आणि पिकांसाठी, वनस्पतीसाठी आवश्यक असलेले द्रव्य त्यातून नष्ट करणे हा असतो. त्यामुळे आजही मातीचे भेंडे असलेल्या भिंतीवर गवत, वनस्पती तग धरत नाहीत. माती एकजीव व मऊ होण्यासाठी ती रोज रेडा, हत्ती, बैल किंवा माणसं यांच्याकडून तुडवली जाई. माती एकजीव झाल्यावर त्याच्या विशिष्ट आकाराच्या विटा तयार करीत व प्रखर उन्हात वाळवत अशा विटांना भेंडे असे म्हणतं.

खास कमावलेल्या पांढऱ्या मातीच्या भेंड्याच्या भिंती पुष्कळ ठिकाणी आढळतात. व कांही ठिकाणी भुईकोटांना व गांवकुसांना, वाड्यांनाही अशाच प्रकारची माती वापरलेली असते. ही माती साधारण पावसाने धुवून जात नाही इतकी मजबूत व चिकण असते. जुन्या भुईकोटाचे तटही ह्या मातीचे मोठ्या जाडीचे केलेले असत. दगडांची किंवा विटांची बांधलेली तटबंदी तोफेच्या गोळ्यांच्या तडाख्याने तटबंदीला खिंडार पडत असत. अशावेळी मातीचे जाड कोट टिकाव धरीत असत. तोफेचा गोळा आला तरी, भिंत जाड असल्यामुळे तोफेचा गोळा न फुटतां तो तिच्या पोटांतच गढून जात असे.

आगोदर कांही दगडाचे थर लावून त्यावर भेंडे घालीत असत. दगडाचे थर लावण्याचे कारण म्हणजे भेंड्याला पावसाचे पाणी लागू नये. व ओल वरती भिंतीमध्ये येऊ नये. भेंड्याचे आकार वेगवेगळे असून खालच्या बाजूला मोठाले तर वरच्या बाजूला छोटे भेंडे असत. तयार झालेले भेंडे प्रखर उन्हामध्ये वाळविले जात. पावसाचा त्यावर प्रत्यक्ष परिणाम पाहण्यासाठी त्या पावसात भिजत ठेवत. किंवा पाण्याच्या धारेखाली धरून त्याची परीक्षा घेतली जाई. वाळलेल्या भेंड्यावर टिकावाचे अथवा पहारीचे घाव घातले असता, मार लागला तेवढा छोटासा टवका उखडला जातो. एक भेंडा एका व्यक्तीला उचलणार नाही याची खात्री केली जाई. अशा पद्धतीने भेंडे तयार करत व चाचण्याही करत असत.

पूर्वी बांधकामात सिमेंट वापरले जात नव्हतं. त्याला पर्याय होता पांढरी माती. ही माती चिवट असायची. उन, वारा, पाऊस, धरणीकंप यांचा तडाखा सोसून गेली तीनचारशे वर्षे झाली तरी पांढऱ्या मातीच्या भिंती, बुरुज, वाडे, गढ्या आजही सुस्थितीत आहेत. आत्ताच्या सिमेंटलाही मागे टाकेल अशी ही पांढरी चिवट माती यावर संशोधन व्हायला पाहिजे.

बांधकाम करताना परिसरातील सहज उपलब्ध होणारे दगड, माती, विटा, चुना, लाकूड मनुष्यबळ, कारागीर यांचा वापर करण्यावर भर असे. अशा सोयी बरोबर संरक्षण हा घटक देखील महत्वाचा मानला गेला आहे.

माती कोणतीही असो त्यामध्ये बिया रुजतात, गवत उगवते, झाडे उगवतात परंतु वाड्याच्या बांधकामासाठी वा बुरुजासाठी मातीचे जे मिश्रण तयार केले जाते त्यामध्ये साधे गवत सुद्धा उगवत नाही. गड, किल्ले, वाडे, गढ्या बांधणीसाठी दगडाचा मोठ्या प्रमाणात वापर केल्याचे आपण बघतो. याच दगडामध्ये वाढलेल्या झाडांमुळे तटबंदी, भिंती, बुरुज ढासळलेले आपण बघतो.

परंतु इतक्या मोठ्या प्रमाणात माती वापरून देखील त्यामध्ये गवत, अथवा इतर झाडे वाढली नाहीत हे आश्चर्यजनक आहे. जर का झाडे वाढली असती तर असे अजस्त्र भिंती, बुरुज केव्हांच ढासळले असते. आता असा प्रश्न पडतो की, तीनचारशे वर्षापूर्वी अस कोणते तंत्रज्ञान या मातीच्या निर्माणासाठी आपल्या पूर्वजांनी वापरलं होतं की, त्यामुळे ही माती दगडापेक्षा ही दणकट बनवली गेली. आज इतक्या वर्षानंतरही या मातीत गवत देखील उगवत नाही. अशा अप्रतिम निर्माण कर्त्याला मानाचा मुजरा.

सरकारी योजना/नोकरी

सिंधुदुर्ग पोलीस भरती २०२४

पदाचे नाव: पुलिस शिपाई, पोलीस शिपाई चालक.

Police Constable (Police Shipai)-
- **118 Posts,**

Police Constable Driver (Police Shipai Chalak)-
- **24 Posts.**

- **रिक्त पदे: 142 पदे.**
- **शैक्षणिक पात्रता: बारावी उत्तीर्ण.**
- **वयाची अट: खुला वर्ग:- 18 ते 28 वर्षे, मागासवर्गीय:-18 ते 33 वर्षे.**
- **नोकरी ठिकाण: ठाणे.**
- **अर्जाचा शुल्क (Application Fee):**
- **खुला प्रवर्ग: 450 /- आणि मागास प्रवर्ग: 350 /-**
- **आवेदन का तरीका: ऑनलाइन.**
- **अर्ज सुरू होण्याची तारीख: ०५ मार्च २०२४.**
- **अर्जाची अंतिम तारीख: ३१ मार्च २०२४.**

अर्जाची पद्धत - Online

नोकरी ठिकाण- सिंधुदुर्ग

अधिकृतवेबसाईट.
https://www.mahapolice.gov.in/

शैक्षणिक पात्रता :
- **12th should be passed from its respective boards.** {महाराष्ट्र माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळे अधिनियम, **1965**(सन **1965** चा महा.अधिनियम **41**) अन्वये प्रस्थापित केलेल्या विभागीय मंडळाकडून घेण्यात येणारी उच्च माध्यमिक शाळा प्रमाणपत्र परीक्षा **(**इयत्ता **12** वी**)**
- किंवा शासनाने या परीक्षेस समकक्ष म्हणून घोषित केलेली परीक्षा उत्तीर्ण असणे आवश्यक आहे**,**
- राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय**,** नवी दिल्ली यांची सिनीयर सेकंडरी स्कूल परीक्षा
- सीबीएसई बारावी परीक्षा या दोन्ही परीक्षा ह्या राज्य मंडळातर्फे घेण्यात येणाऱ्या **12** वी इयत्तेच्या परीक्षेशी समकक्ष आहेत**.**

भर्ती प्रक्रिया :
- **Physical Test,**
- **Written Test,**
- **Verification of Character Certificate,**
- **Medical Test etc.**

– पोलीस शिपाई भरती २०२२-२०२३

महाराष्ट्र पोलीस शिपाई (सेवाप्रवेश) नियम, २०११ व त्यामध्ये शासनाने वेळोवेळी केलेल्या आणि दिनांक २३.६.२०२२ च्या सेवाप्रवेश नियमात केलेल्या सुधारित तरतुदीनुसार पोलीस अधीक्षक, सिंधुदुर्ग यांचे आस्थापनेवरील पोलीस शिपाई यांची रिक्त असलेली ११८ पदे भरण्यासाठी आवेदनपत्र संगणकीय प्रणालीद्वारे **दिनांक ०५/०३/२०२४ ते ३१/०३/२०२४ या कालावधीत** स्वीकारण्यात येतील. ह्या बाबतची सविस्तर माहिती policerecruitment2024.mahait.org आणि www.mahapolice.gov.in या संकेतस्थळांवर उमेदवारांच्या माहितीकरिता प्रसिद्ध करण्यात आली आहे.

- उमेदवारास पोलीस अधीक्षक यांच्या आस्थापनेवरील पोलीस शिपाई या पदासाठी ऑनलाईन आवेदन अर्ज सादर करता येईल. ऑनलाईन पध्दतीने आवेदन अर्ज सादर करण्याची सुविधा policerecruitment2024. mahait.org या संकेतस्थळावर उपलब्ध राहणार आहे.
- उमेदवार एका पदाकरिता संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यात फक्त एका घटकात अर्ज करु शकतो.
- उमेदवाराने चुकीची माहिती दिल्यास, उमेदवारी कोणत्याही टप्प्यावर रद्द होईल.
- पोलीस शिपाई या पदासाठी अर्ज सादर केलेल्या उमेदवाराची प्रथम ५० गुणांची शारीरीक चाचणी परीक्षा घेण्यात येईल व त्यानंतर होणारी लेखी परीक्षा ही **सर्व पोलीस घटकांमध्ये लेखी परीक्षा एकाच दिवशी आयोजित करण्यात येईल. त्यासाठी अर्जदाराने ऑनलाईन आवेदन अर्ज भरतेवेळी सदरची बाब विचारात घेऊनच आवेदन अर्ज भरावा.**
- **भरती प्रक्रियेमध्ये प्रथम शारीरिक चाचणी घेण्यात येणार आहे. शारीरिक योग्यता चाचणीमध्ये किमान ५० टक्के गुण मिळविणारे उमेदवारांमधून संबंधित प्रवर्गामधील जाहिरात दिलेल्या रिक्त पदाच्या १:१० प्रमाणात उमेदवारांची १०० गुणांची लेखी परीक्षा घेण्यात येईल. उमेदवारांना लेखी परीक्षेमध्ये किमान ४० टक्के गुण मिळविणे अनिवार्य आहे. लेखी परीक्षेमध्ये ४० टक्केपेक्षा कमी गुण असलेले उमेदवार अपात्र समजण्यात येतील.**
- **सर्व पोलीस घटकांमध्ये लेखी परीक्षा एकच दिवशी आयोजित करण्यांत येईल. त्यासाठी अर्जदाराने ऑनलाईन आवेदन अर्ज भरतेवेळी सदरची बाब विचारात घेऊनच आवेदन अर्ज भरावा.**
- **शारीरिक चाचणी व लेखी चाचणी यामध्ये नमूद केलेल्या दोन निकषांच्या आधारे उमेदवारांमधून एक गुणवत्ता यादी तयार केली जाईल.** तातुरत्या निवडसूचीमध्ये समावेश झालेल्या उमेदवारांचीच मूळ कागदपत्रे पडताळणी करण्यात येतील. कागदपत्र पडताळणीत पात्र ठरलेल्या उमेदवारांचा निवडसूचीमध्ये समावेश केला जाईल. निवडसूचीतील उमेदवाराची निवड तात्पुरती (Provisional selection) असेल. **शारीरिक चाचणी व लेखी चाचणी यामध्ये मिळालेल्या गुणांचे एकत्रीकरण केल्यानंतर, गृहविभाग शासन निर्णय, दि.१०.१२.२०२० नुसार अंतिम गुणवत्तायादी तयार करण्यांत येईल.**
- पोलीस शिपाई पदासाठी आवश्यक असलेली शैक्षणिक अर्हता, शारिरीक पात्रता, आवश्यक असलेली प्रमाणपत्रे / कागदपत्रे, सामाजिक व समांतर आरक्षणाबाबची माहिती, परीक्षा शुल्क, आवेदन अर्ज सादर करण्याबाबतची माहिती, अर्ज सादर करण्याचा दिनांक व वेळ आणि उमेदवारांसाठी सविस्तर सूचना policerecruitment2024.mahait.org या संकेतस्थळावर दिलेल्या सविस्तर जाहिरातीमध्ये उपलब्ध आहेत. **सदरहू जाहिरात उमेदवारांनी काळजीपूर्वक वाचून, समजून घ्यावी, तसेच सामाजिक, समांतर आरक्षण व अनाथांकरिता उपलब्ध पदांच्या १% आरक्षित जागा विचारात घेऊन रिक्त पदांबाबतची खातरजमा करावी व त्यानंतरच उमेदवारांनी ऑनलाईन पध्दतीने आवेदन अर्ज सादर करावेत.**
- **भरती प्रक्रियेदरम्यान शारीरिक चाचणी व लेखी चाचणीमध्ये निश्चित केलेल्या दिनांकास उमेदवार गैरहजर राहिल्यास, त्यास भरती प्रक्रियेतून बाद ठरविण्यात येईल. कार्यालयाने एकदा निश्चित केलेल्या दिनांकामध्ये कोणत्याही परिस्थितीत बदल करण्यात येणार नाही.**
- उमेदवारांनी संकेतस्थळावर जावून आवेदन अर्ज सादर करावयाचा आहे, त्या घटकात रिक्त असलेली पदे विचारात घेऊनच उमेदवाराने अर्ज सादर करावेत. मागासवर्गीय उमेदवार खुल्या प्रवर्गात (Unreserved) अर्ज करु शकतात, परंतु खुल्या प्रवर्गातील (Unreserved) उमेदवार मागासवर्गीय प्रवर्गात अर्ज करु शकणार नाहीत.
- पदोन्नतीवरील आरक्षणासंदर्भात शासनाने मा. सर्वोच्च न्यायालयात दाखल केलेल्या विशेष अनुज्ञा याचिका क्रमांक २८३०६/२०१७ बाबत होणाऱ्या अंतिम निर्णयाच्या आदेशाच्या अधिन राहून व मा. उच्च न्यायालय, मुंबई यांनी जनहित याचिका क्रमांक १७५/२०१८ व इतर संलग्न याचिकांमध्ये दिनांक २७.०६.२०१९ रोजी दिलेल्या निर्णयाविरुध्द मा. सर्वोच्च न्यायालयात दाखल झालेल्या याचिकेबाबत होणाऱ्या अंतिम निर्णयाच्या अधिन राहून रिक्त पदांची गणना केलेली आहे. त्यामुळे जाहीरातीमध्ये नमूद केलेल्या रिक्त पदांच्या संख्येमध्ये बदल होऊ शकतो व त्याची माहिती वेळोवेळी संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करण्यात येईल. त्यानुसार नियुक्ती अधिकारी यांना पदे भरण्याचा अधिकार आहे.

सही/-
(सौरभ कुमार अग्रवाल)
पोलीस अधीक्षक, सिंधुदुर्ग.

डी.जी.आय.पी.आर. २०२३-२४/१००३

दैनिक सिंधुदुर्ग समाचार(मुख्य आवृत्ती ,सिंधुदुर्ग,)संस्थापक,संपादक,कै.प्राचार्य मुकुंद.कदम MALLB मालक,मुद्रांक,प्रकाशक ऍड रुपाली कदम डांगे **BSL,LLB,MCA RNI No.४३७११/८५** मुद्रणस्थळ न्यू विक्रम मुद्रणालय,कोपर्डे,जि .कोल्हापूर, महाराष्ट्र ४१६२०४ येथे छापून प्रकाशनस्थळ/कार्यालय एम/एस् विक्रम मुद्रणालय,१०३ मेन रोड,कणकवली,जिल्हा सिंधुदुर्ग, महाराष्ट्र ४१६००२ येथे प्रकाशित केले. मुद्रणस्थळ: एम/एस् विक्रम मुद्रणालय,१०३ मेन रोड,कणकवली,जिल्हा सिंधुदुर्ग,महाराष्ट्र ४१६००२ .उपसंपादक-विक्रम कदम,कार्यकारी संपादक -प्रा.उज्वला राठोड, डॉ.शर्मिला कदम राजपूत.ई मेल कार्यालयीन पत्रव्यवहार व जाहिरातींसाठी **संपर्क**:**rupasamachar@gmail.com**,बातमी व फोटोंसाठी **संपर्क**:**sindhudurg.samachar@gmail.com** सिंधुदुर्ग -फोन ०२३६७-२३२१९२५, मुंबई,पुणे -९८२२९७९७३२, अरिहंत अपार्टमेंट फोन ०२३१- २५२३००५ मुंबई कार्यालय- सत्यवान बिल्डिंग,पडवळनगर ए ठाणे वेस्ट ४००६०४ .Whatsapp-9108766862

होनी

रीना पास्ते
सातूळी ,सावंतवाडी

"गे होनी... काय गे करतह...?" खळ्यातसून साद घालीत मंगला घरात इला.
"ये गो ये... ह्या बग दळाप काढतय... शिरवाळ्याक व्हये ते तांदूळ पिश्येत भरून ठेयलय. आता ह्या वड्याचा येकेटी करतय. मगाशी सगळा भाजून न्हीवत ठेवन मगे जयलय. आता लागी करून दळूक दितय..." होनी दळपाचे पिश्ये भरता भरता बॉला होती.
"अगे माका श्यान व्हया होता... घमॅल वाड्यात ठेयलय. फाटे श्यान गायरेत वतू नको हुनान सांगाक इल्लय..." मंगल्यान भाजलले उकडे तांदूळ त्वांडात टाकीत हुतला.
"पियान दुकू टोपलो हाडून ठेयल्यान. फाल्या श्यान गायरेत वतुक नको हा..." होनी बोलतच दळपाचे पिश्ये उचलून गणपतीच्या ओट्यार ठेय होती. तितक्यात मंगला "फाल्या यतय गे" हुनत भायर सरला. पाटसून होनी न्हीमरची घरघंटेर गेली. थयच बसान तिना सोमती दळपा लावन घेतलेन. कपाळार येक पिशी नि हातीत येक अशी ती चलत घराकडे येय होती. तितक्यात तिका वाटेरल्या इटल्याच्या घराची किली काडलली गमली. होनी आपली वाट वळवन साद घालूक त्यांच्या खळ्यात गेली.
"कोन रे इलास...?" होनीन खळ्यातसूनच साद घातली.
"आमीच गे इलव... बरी आस काय गे...?" आवोचे थोरले सुनेन भायर यता यता इचारपूस केली.
"चल्ला ता बरा हुना व्हया... आवो मेल्यार शिगम्याक तुमी कोन येय नाय होताय. अवनू इलाय ती सनाक घर भरलंला गमतला..." होनी उब्या उब्या बोलली.
"होय गे होनी... ह्या फुडे वर्सा वाटून घेवन आमी यतलव. तसो अवनू ठराव केलंव. आवोचे अपरकी दोन सुनो असताना सनासुदीक घर रिक्याम्या कित्या ठेवया...? हुनान वरसल वाटून घेतली आमी... आता पोरगी दुकू मोठी जाली, यवक हरकत नाय हा..." थोरलेन होनीक सांगला.
"बरा केलास... अशीच घर धरून रवा... मिया चाय घेवन यतय तुमका... गरम गरम चाय खाया मगे काय ती साफसफाय करा..." हुनत होनी घराचे वाटेन वरते सरली.

घराक यवन तिना दळपा ओट्यार ठेयली. चायचा आदान ठेवन पात काढूक ती पाटल्यादारा गेली. चायची पात घालून गरम गरम चाय करून ती घेवन आवोचे घराकडे गेली. चाय वांगडा सुबल्याकडले बटर तिना घेतले. आवोची थोरली सून खळ्यातच होती. होनीन जावन चाय आणि बटर दिलेन. गावचे बटर कोऱ्या चाय वांगडा खावन बघा हुनत ती इल्लया पावलांनी परत गेली. जाता जाता राती काय करू नको हुनान तिना थोरलेक सांगला. परड्यातली लाल भाजी तिना सकाळी काढलंली. चाय देवन येतूकशिनी लाल भाजी तिना टपात बुडयली. टोपात भाजी चिरून भुरूरच वली मिरशांग, कानो घालून झाकाण मारून चुलीर ठेयलेन. सोमता खोबरा कातूक घेतलेन. लाल भाजयेवांगडा चटणी बरी लागता हुनत चटणेक जादा खोबरा कातून ठेयलेन. तवसर भाजयेक उब लागली. परड्यातली कवळी लुसलुशीत भाजी उकडाक येळ लागना नाय. तिना भाजयेत कातलला खोबरा वरसून शिवरलेन. भाजी करून उतरलेन नि चुलीर तवो ठेवन सांडलेन. रवलल्या खोबऱ्यात दोन मिरशांगे घालून ढोकाचो आंबो घातलेन. कालच तिका कोनी चटणेक हुनान चार तोरा दिल्ली. पाट्यार तिना आमटशी चटणी वाटली. पाट्याचा पाणी काडून सोलवनी तिना वाडग्यात ठेयला नि पिटाचो डबो घेवन चुलीदेगेक बसली. घभघभीत स-सात भाकरी तिना भाजले. सगळा करता हुनासर आठ वाजले. घोवाचो आजून पत्तो नाय होतो. झिल यवन चाय खावन पोरानवांगडा शिगम्याचे गजाली मारी होतो. खळ्यात पोरगे बसलले बगून ती घरात इली. चटणी भाजी भाकरी ताटातसून घेतलेन. दोंपारच्या भाताचा याक डिकाळ दुकू काडून तिना ताटात घातला."बाबल्या मिया आवोच्या घराकडे जावंन यतय..."
"इली काय गे ती..." बाबल्यान ईचारल्यान त्याच्यार चलता चलता "होय" हुनत ती वाटेक लागली. थोरलेन साफसपाय करून न्हावन तुळशीक दिवो लायललेन. होनी जावन वळयत बसली. थोरलेचो झिल तिच्या

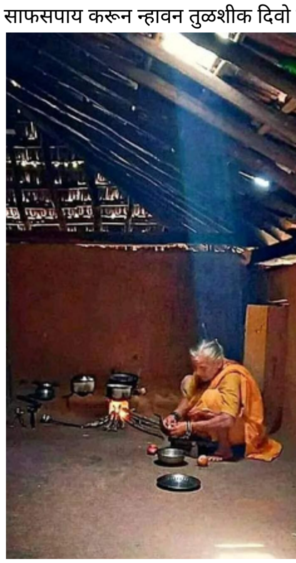

गजालीक बसलो.थोरलेन वरवर साफसपाय करून हाडलला सामायन काडून ठेयललेन. चाय पावडरचा पाकीट नि बिस्कुटाचो पूडो हाडून तिना होनीक दिलेन.
"आसाने गे" हुनत होनीन "तुमी आदी जवन घेया" हुतलेन. होनीन भाजलले भाकरी चटणी भाजी खावन सगळी तृप्त जाली. दिवसभर प्रवास मगे यवन साफसपाय करिसर नको पुरे जाल्ला. आता वायच सगळ्यांका बरा वाटला. होनी उठान घराक गेली. घो यवन आदीच बसललो.
"जवना वाढतय तुमका... चला..." हुनत ती चुलीकडे गेली. दोन ताटा वाढून तिना भायर हाडून ठेयली. झिलान परत भाजी मागली तशी तिना टोप पुसान हाडून घातली. पाटसून भाजी नाय हा ह्या तिना सांगाक नाय. घोवाचा नि झिलाचा जवन जाला तशी ती जवक बसली. फट्टर धुवन ठेयलल्या पानयात तिना वायच मीठ घातला. वायच चटणी होती ती घेवन तिना भाकरी खाली. आपनाक पाटी काय रवला नाय तरी चलता, चार मानसा जवन समाधानी जाली मा ह्याच खूप हा मगे आपला पॉट भरला. ही होनीचे आवशीची शिकवन कायम होनीच्या लक्षात होती. होनी सगळा आटपून फाल्याची तयारी करी होती. फाल्या गायरेत श्यान वतुक नको हा. श्यानाक फाल्या गीरायका आसत हुनत ती हतरुणार पडली....

रोंबटाचा कवाळ

वयल्यांचा कवग्या,
मालवण- सिंधुदुर्ग.

शिगम्यातला रोंबाट तुम्का म्हायतच आसात नाय? होळयेच्या दुसऱ्या दिसाक धुळवडीदिवशी नि पाचव्या दिसाक होळीपंचमीदिवशी रात्री देवळात रोंबाट होता. भरडावयल्या होळयेकडे कवाळ पेटवून ता पेटता कवाळ टकलेर मारून नाचत नाचत रोबटाच्या देवळाकडच्या होळयेकडे घेव्न जातंत ना, तेव्हा बघूक लय मजा वाटता. असा पेटता कवाळ टकलेर मारून न्हेवचा म्हंजे तुमच्या आमच्यासाऱ्या साधाराणशा माणसाचा काम नाय. असा कवाळ न्हेणारो तसोच धीराचो लागता

.

एकदा ना काय झाला, धुळवडीच्या राती आम्ही सगळी वाडकारा भरडावयल्या होळयेकडे जमलंव. भाटांच्या दाजींनी बिरामणाच्या आडव्यात तोडलेल्या कवळांतली एक दोन कवळा आधीच होळयेकडे आणून ठेवल्यांनी हुती. रात्री होळयेची पूजा झाली. बाबुराव गावकारान सणसणीत गाऱ्हाणा घातल्यान. होळयेच्या भोवती पतेरो पेटवल्यानी. होळदेव तापल्यावर कोळणीसोबत तमासकऱ्यांनी होळयेभोवती प्रदक्षिणा घातल्यानी. तितक्यात भांगलो फुडे झालो. मी आज पेटता कवाळ घेव्न देवळात जातंय असा म्हणत त्येना कवळाक हात घातल्यान. दरवेळेक भरडावयलो ईनो कवाळ पेटवन देवळाकडे जाता. भांगल्या, पेटता कवाळ टकलेर मारना साध्यासुध्याचा काम नाय. तू बाजूक हो, ईन्याक घेवदे असा सगळ्यांचा मत पडला. तरी भांगलो पाठी हटंना. बाजूक होवा म्हणत भांगल्यान कवाळ उचलल्यान, टकलेर घेतल्यान. होळयेच्या मुळातल्या आगीत धरून कवाळ एका टोकान पेटवल्यान नि होळयेभोवती एक प्रदक्षिणा घालून देवळाच्या वाटेक लागलो. बाकीचेय मग होळदे रे होळदे बोंबटत त्येच्या पाठसून चलले. पेटता कवाळ टकलेर मारून नाचतना भांगल्याक लय मजा वाटली. पण तितक्यात कोळमाकडसून येणारो वारो अचानक वाढलो नि भांगल्याच्या टकलेवयला कवाळ भडाकला ना ओ!

कवळाची आग लयच भडाकली आणि कवळाचे दोनय दॉर पेटले. कवाळ कोसळत इला तरी भांगल्याक त्येचा भानच नाय. भांगलो आपलो चलताहा, नाचताहा. भांगलो फुडे दोन पावला गेलो न गेलो नि पेटता कवाळ पुराच्या पुरा भांगल्याच्या टकलेर कोसाळला. सगळे निखारे, किटळा भांगल्याच्या आंगातल्यार, पॅन्टीर पडली. भांगलो भुतुरसून, भायरसून चांगलोच हुलापलो. कसाबसा आंग झाडीत तो पेटत्या कवळातना भायर पडलो नि आये आये करीत शिदी घराची वाट धरल्यान. भांगलो खय खय हुलापलो ता आंधारात तितक्यासा कोणाक दिसला नाय. पण भांगल्याक ता रोंबटाचा कवाळ भारी पडला ह्या नक्की.

(**काल्पनिक)**

आठवणींच्या गोष्टी

राष्ट्रपाल सावंत,
चिपळूण- रत्नागिरी
मो. ९४०३१४४३५६..

चाकरमानी!

चाकरमानी येणारं एवढी वार्ता कळली तरी घरासह वाडीत गावात, नात्यागोत्यात आनंदाचा वातावरण पसरत असे. आलेलं पत्र पुन्हा पुन्हा वाचून येणाऱ्या तारखेची खात्री केली जायची. घरपरिसर स्वच्छ केला जायचा,चाकरमानी यांना काय आवडत त्याची जमाव जमव केली जायची. आपल्या हातून त्याची कोणतीही गैरसोय अथवा तो नाराज होणारं नाही याची दक्षता घेतली जायची. त्याचा शब्द म्हणजे अंतिम सत्य मानल जायचं.त्याच्या आल्याशिवाय , उपस्थीती शिवाय कुठलच कामं पूर्णत्वास जातं नव्हतं . कुठल्याही सुखदु:खात याची उपस्थिती आणि अनुपस्थितीही ठळकपणे जाणवत असे. घरातला एक कर्ता अशीच त्याची सर्वत्र ओळख असायची.

भल्यामोठ्या एकत्रित कुटुंबात तो लहानाचा मोठा झाला. कुठल्यातरी जवळच्या नातेवाईकांन याला आपल्या सोबत शहरात नेल. त्याकाळात नोकऱ्या म्हणजे शहरात येणाऱ्यांची वाट पहात असायच्या ,आता सारखे अर्ज विनंती असा प्रकार नव्हता. सर्वांचं ठिकाणीं हा माझा पाव्हणा, मेव्हणा, भाऊ, मित्र सांगुनच नोकरी मिळतं असे तशीच यालाही चांगली नोकरी मिळाली, अत्यंत प्रामाणिक,साधभोळा स्वभाव, मायाळू यामुळं त्यानं सर्वांना आपलेपणान जपल. आपणं नोकरी करतोय, शहरात रहातोय त्यामुळं आपल्या मागील गावाकडील सर्वांचं पालन पोषण करण ही आपली नैतिक जबाबदारी समजूनच तो वागत राहिला.

त्याकाळी शहरात काय किंवा गावात काय अशी एकमेकास जपणारी माणस होती, कुटुंबातील सदस्या सारखीच, भावकी, गावावाला,सोयरा यांची काळजी घेतली जायची. जे घरी बनवलं तेचं सर्वांच्या ताटात वाढल जायचं. खाणारा, कमविता महिन्याच्या शेवटी पगार होताच आपली पाच ,दहा ,रुपये खानावळ न चुकता द्यायचा. एखाद्या महिन्यात तो आजारी पडला, गावाकड जादा पैसे द्यावे लागले तर खानावळ द्यायची राहिली तरी समजून घेतलं जायचं अशीच परिस्थिती होती.
चाकरमानी सुरुवातीला बोटीने, खाजगी बसने पुढे सरकारी एस टी ने गावी यायचा. गोणपाटाची पिशवी भरलेली असायची. तिच्यावर चुण्यान नावं टाकल जायचं. घरातील पाळण्यातील पोरं ते म्हातारं माणूस यांच्यासाठी खेळन ,कपडा, खाऊ, महिलासाठी साड्या, केसांचे आंबाडे, फण्या कुंकवाची डबी, बटवा अशा अनेक गोष्टी पत्रातून मागणी केल्या प्रमाणे असायच्या. त्यात भर म्हणून हा गावी जातोय हे कळताच गाववाले, शेजारचे पाव्हणे आपल्या घरी हाताभेट पाठवत. तेही यात असे. वरून कुणाचेपाच दहा वीस रुपये, चिठ्या, हे सर्व कागदात बांधून नावं टाकून पैसै चोर खिशात ठेवून गावाकडे निघताना गावी येणारा एक नी एस टी स्टॅण्डवर सोडायला दहा जण असतं.जो तो आपापल्या माणसांना चिठ्ठी न लिहिता आल्याने तोंडी निरोप द्यायचा हा ज्याचा त्याचा निरोप संबंधित व्यक्तीला चाकरमानी अचूक देतं असे. एखाद्यानं आपल्या बायकोला दिलेला निरोप हा आपल्या बायको मार्फत बरोबर देत असे.

जेव्हां चाकरमानी गावी यायचा तेव्हां गावाच्या एस टी थांब्यावर गाडीच्या वेळेला गावातून चार पाच जण एका झाडाखाली बसून वाट पहात असतं. गाडी येताच एस टी तून एखादया व्हीआय पी सारखा चाकरमानी खाली उतरतं असे. मग एस टीच्या टपावर चढून आपली बोचकी खाली उतरवून आलेल्याच्या खांद्यावर देउन चालत चालत गावाची खबर घेत .यात सर्व विषय असतं कुणाल पोरं झालं, कोण गेलं गावच्या भानगडी ते लफडी याची इमंभुत माहिती डोक्यावर ओझे घेऊन चालता चालता देतं असतं. गावाची सीमा जवळ येताच. सीमेवर हातभेट देऊन गावातून, वाडीतून तो इतरांना ,नी इतर याला हाका मारत. एखाद्या लग्नाच्या वऱ्हाडा सारखी सर्वजण त्याच्या मागून घरापर्यंत येतं तोवर घरातील आई, मोठी व्यक्ती मीठ, मोहरीने याची चाक म्हणजे दृष्ट काढत असतं. त्यानंतर परसावात किंवा अंगणात पाथरीवर बसून आंघोळ झाल्यावर , ती आंघोळ करतांना यांच्या अवती भवती लहान पोरांचा गराटा असे.नविन बनियन नी नवा टॉवेल लावून जेव्हां हा ओटीवर, अंगणात बसे तेव्हां सारेजण त्याच्याकडे कौतुकाने पहात असत. ज्यांची त्याची हातभेट, पुडीतील पैसै ज्याला त्याला देतं असे प्रत्येकाला त्याच्या मुलाची, भावाची, नातेवाईक यांची माहिती देत असे. याच्या येण्याने वातावरण उत्साही होत असे. जे चहापाणी घेतं त्यांना याच्या सोबत चहा दिला जात असे. पानसुपारी प्रत्येकाला मिळत असे आणि संध्याकाळी मर्जीतील जवळच्या लोकांना खुशीची चहापाणी देतं असे.

मुंबईत हा खानावळी, कधी दोन चालीच्या बोळात फूटपाथवर, कुणाच्या दुकानाच्या बाहेर अंग टाकत असे, सार्वजनिक नळ,सौचालय याचा वापर करून जगला, पणं गावात थाट वेगळाच. पणं यांन कुणाला दुखविले नाही. हा पुन्हा शहरात जाई पर्यंत ठराविक लोकांचा नी पै पाव्हण्याची ये जा घरी असे. हा ही खिशातून चार पैसे काढून त्यांच्या हातावर ठेवत असे. पुन्हा जाताना गावातील सावकार, चांगली स्थिती असणाऱ्या कडून गाडी उतार काढून वेळीच पाठवून देतो सांगून पैसे घेऊन जायचा पगार होताच परतफेड करायचा. कधी बायको मुलांच्या अंगावरील दागिना गहाण ठेवायचा. असा हा चाकरमानी आपणं अडचणीत राहून इतरांना भाऊबंद यांना मदत करून जगला.

त्यांन शहरात आयुष्य घालवल पणं स्वत:च घर घेतलं नाही. स्वत:ची आणि भाऊ नातेवाईक यांच्या मुलांना घडविले. गावात सर्वांसाठी एकत्रित घर बांधत, सुधारत राहिला. शेती, नात्यातील लग्नं जबाबदारीनं पार पाडली. सावकारी कधी नोकरीत कर्ज काढलं . कधीतरी यांन स्वत:च बिऱ्हाड मुंबईत नेलं दहाबाय दहाच्या खोलीत पोटभाडेकरू राहिला. रात्री झोपताना दोन बिऱ्हाडामध्ये जूनेर बांधून भिंत उभी केली. जगण्यात तडजोड केली. बायकोची हौसमोज अपुरी ठेवली. गावाकड एकत्रित कुटूंब पोसल. आपली मुलं गावी ठेवली. चाकरमाण्याची पोरं लाडात राहिली. त्यांनीं शाळा चुकविली. भावांची मुल शिकली.

(पान ९ वर)

साप्ताहिक सदर
समुपदेशन

अमरनाथ परब
9833606655

जीवन

*** बोध जीवनाचा ***

एके दिवशी एका शेतकऱ्याचा घोडा शेतातल्या कोरड्या विहिरीत पडला, जखमी झाल्यामुळे तो मोठ्याने ओरडत होता. लोकं जमा झाले, शेतकरी धावत आला त्याने बराच विचार केला फार प्रयत्न केले.

त्या घोड्याला विहीरीतून बाहेर काढण्याचे प्रयत्न केले, पण काही करता त्याला बाहेर काढणे जमत नव्हते. दिवस मावळायला आला होता. शेतकरीही आता थकला होता आणि कंटाळला होता त्याने विचार केला, आता हा घोडातर तसाही म्हातारा झाला आहे असेही निरुपयोगी आहे. आणि ती विहिरही कोरडीचं आहे ...

तर त्याला बाहेर काढण्या पेक्षा त्याला बुजून द्यावे... विहीरीत माती लोटावी...घोड्याचा प्रश्न ही सुटेल आणि शेतातली ही विहीरही बुजली जाईल.......'मग काय! जमलेल्या सर्व लोकांकडून त्याने मदत मागीतली आणि सगळे कामाला लागले, कुदळ फावड्यांनी माती टाकायला सुरुवात झाली.....मध्ये *पडलेल्या त्या जखमी घोड्याला काही कळेनासे झाले ...विहीरीत पडल्याने शरीराला झालेल्या जखमांची वेदना आणि त्यात भर म्हणजे आयुष्यभर ज्या मालकाची चाकरी केली, त्याची ओझी वाहीली आज तोचं मालक जिवावर उठला...

तो दुखा:ने अजून मोठयाने ओरडू लागला.* वरुन माती पडतचं होती...काही वेळाने घोड्याचा ओरडण्याचा आवाज थांबला..... सागळ्यांना वाटले घोडा मेला बहुतेक! शेतकऱ्याने सहज विहीरीत डोकावून पाहीले, तर तो पहातचं राहीला... अंगावरची माती झटकत घोडा उभा राहीला होता.

लोकांनी अजून पटापटा माती टाकणे सुरु केले... परत पाहीले तर घोडा त्याचा तोच मग्न होता तो वरुन माती पडली की, झटकायचा आणि त्या पडलेल्या मातीच्या थरावर उभा रहायचा.....असं करता करता कोरडी विहीर बरीचं भरली आणि कठडा जवळ येताचं तो घोडा तो कठडा ओलांडून बाहेर आला....

आयुष्यात वेगळे तरी काय होतं ???

आपण खड्यात पडलो तर, आपणास काढायला कोणीतरी एकचं येते पण आपल्यासाठी खड्डे खणणारे आणि खड्यात पडल्यावर माती लोटणारे आपल्याला गाडण्याचा प्रयत्न करणारे बरेचं भेटतात.

म्हणून स्वत:वर नेहमी विश्वास ठेवा .... आपले डोके नेहमी शांत ठेवा. समस्या कीतीही मोठी असो.... शांत मनाने ती हाताळा.... खड्ड्यात पडलात आणि कोणी पाडलं ह्या बद्दल दुखः करण्यापेक्षा, त्यातून बाहेर कसे पडायचे हा विचार करा.....झटका ती माती आणि त्या मातीची एक एक पायरी करत... हळूहळू यश प्राप्ती करीत वर या.

मस्त रहा,आनंदी जगा....
हेच जीवनाचे सार आहे.....

गुजिया

स्वाती पाटील
पलूस ,सांगली

गुजिया हे होळी आणि दिवाळी सारख्या सणांमध्ये बनवलेले लोकप्रिय भारतीय गोड डंपलिंग आहे. खवा (कमी केलेले दूध), नट आणि साखर यांच्या मिश्रणाने भरलेला हा एक स्वादिष्ट पदार्थ आहे, जो कुरकुरीत पेस्ट्रीच्या शेलमध्ये बंद आहे. गुजिया कशी बनवायची ते आपण पाहूया

साहित्य

पारीसाठी:

- 2 कप मैदा
- ४ टेबलस्पून तूप किंवा तेल
- पाणी, आवश्यकतेनुसार

सारण भरण्यासाठी:

- १ वाटी खवा (मावा), चुरा
- १/२ कप पिठीसाखर
- 1/4 कप चिरलेला मिश्र काजू (बदाम, काजू, पिस्ता)
- 2 टेबलस्पून डेसिकेटेड कोकोनट (ऐच्छिक)
- 1/2 टीस्पून वेलची पावडर
- तेल किंवा तूप, तळण्यासाठी

कृती:

- सूचना:
- पीठ तयार करणे:
- मिक्सिंग बाऊलमध्ये मैदा आणि तूप घाला. मिश्रण ब्रेडक्रंब्स सारखे येईपर्यंत पीठात तूप बोटांच्या टोकाने चोळा.
- हळूहळू पाणी घालून मळून घ्या जेणेकरून एक मऊ आणि घट्ट पीठ तयार होईल. पीठ ओल्या कापडाने 30 मिनिटे झाकून ठेवा .
- नॉन-स्टिक पॅन मध्यम आचेवर गरम करा. तव्यावर कुस्करलेला खवा घालून हलका सोनेरी तपकिरी रंग येईपर्यंत भाजून घ्या. बर्न टाळण्यासाठी सतत ढवळत राहा.
- खवा भाजला की गॅसवरून काढा आणि पूर्णपणे थंड होऊ द्या.
- गार झाल्यावर भाजलेल्या खव्यात पिठीसाखर, चिरलेला काजू, सुवासिक खोबरे (वापरत असल्यास) आणि वेलची पावडर घाला. एकसमान मिश्रण तयार करण्यासाठी सर्वकाही चांगले मिसळा. गुजियाचे फिलिंग तयार !
- पुन्हा एक मिनिट पिठ मळून घ्या. पिठाचे छोटे लिंबाच्या आकाराचे गोळे करा.
- कणकेचा गोळा ४-५ इंच व्यासाच्या लहान वर्तुळात लाटून घ्या. कडा केंद्रापेक्षा पातळ असल्याची खात्री करा.
- तयार केलेले सारण एक चमचा भरणे गुजिया सील करण्यासाठी कडा घट्ट दाबा. सजावटीच्या फिनिशसाठी आपण कडा कुरकुरीत करण्यासाठी काटा वापरू शकता.
- कढईत तेल किंवा तूप मध्यम आचेवर गरम करा. तेल गरम झाले की एकावेळी काही गुजिया काळजीपूर्वक दोन्ही बाजूंनी सोनेरी तपकिरी आणि कुरकुरीत होईपर्यंत तळून घ्या.
- तयार झाल्यावर तळलेल्या गुज्या तेलातून काढलेल्या चमच्याने काढून टाका आणि जास्तीचे तेल पेपर टॉवेलवर काढून टाका.
- सर्व्ह करण्यापूर्वी गुज्या पूर्णपणे थंड होऊ द्या.

सणासुदीच्या प्रसंगी किंवा गोड ट्रीट म्हणून तुमच्या कुटुंबीयांसह आणि मित्रांसोबत घरगुती स्वादिष्ट गुजियांचा आनंद घ्या!

आठवणीतील व्यक्तिमत्वे

श्री धनंजय शेटये.
गोळवण, ता.मालवण
मोबाईल.
९६१९२२२७०९

बाजार विरणीचा आणि पोईपचा!!

मालवण तालुक्यातील कोकणीमेव्यासाठी समृद्ध असलेला विलोभनीय आठवडा बाजार म्हणजे विरणीचा बाजार होय. आजूबाजूला पंचक्रोशीतील चुनवरे, पोईप, भटवाडी, राठिवडे, गोळवण येथील शेतकरी बांधवांच्या शेतमळ्यातल्या हिरव्यागार रसरशीत भाजीपाल्याने बाजाराचे मंडईचे सजलेले मोहक रुप फारच छान असते.

बुधवारी विरण येथील आठवडा बाजार असतो. बाजारादिवशी अगदी गोळवण पोईप रस्त्यावर पोईपच्या धरणावर आलो की भज्यांचा घमघमाट दरवळतो.पूर्वी बाबी हिवाळेकरांजवळची भजी खूप फेमस असायची.

पोईप आणि विरण हे विरण बाजाराचे तसे दोन भाग पण दोन्ही भागातल्या लोकांनी बाजार वेगवेगळे थाटून बघीतले पण तशी मजा नाही. पोईपमध्ये तशी हाताच्या बोटावर मोजण्यासारखी दुकाने होती पण अलिकडे पाच सहा वर्षात कायापालट झाला.स्वातंत्र्यपूर्व काळापासून या बाजाराचे अस्तित्व आहे. बैलगाड्यांच्या जमान्यात या बाजारात बैलगाड्यांची वर्दळ जोमात असायची.

वर्दम हायस्कूलच्या रस्त्यावर किशोर पालवांनी दुकान सुरु करुन 'पोईपच्या व्यावसायिक साम्राज्याचा' पाया रचला म्हटला तर वावगू ठरणार नाही. तो रस्ता निर्मनुष्य होता. 'उत्तम सेवा, उत्तम दर्जा आणि जिव्हाळापूर्ण माणुसकी' या शक्तीच्या जोरावर शुन्यातून जग निर्माण करता येतं हे दाखवून दिले. पण अशा ठिकाणी व्यावसायिकतेचं रोपटं लावून जगाला व्यावसायिकतेचा नवा मार्ग दाखवून दिला. तिथुनच पोईपमध्ये व्यावसायिक संजीवनी आली. वर्दम हायस्कूल म्हणजे पंचक्रोशीतले शिक्षणाचे जणू पंढरपूर आहे. एकच शाळा पण अनेक महान हस्ती घडवलेली. तसेच 'पंकज वर्दम आणि राजन वर्दम' या दोन भावांनीच आपलं वडिलोपार्जित जुनं भुशेरी दुकान कम हॉटेल पुनरुज्जीवीत करुन अख्ख्या पोईप बाजाराचा मार्केट आपल्याकडे ओढून घेतले.

कारण या दोन भावांचा स्वभावच माणसांना जोडणारा. अडीअडचणींमध्ये मदतीला उभी राहणारी माणसे. गोरगरीब पण 'आपला दुकानदार ' असे गर्वाने म्हणतात. फक्त पैसा मिळवणं हा उद्देश नव्हता. गोरगरीबाघरचं लग्न तर विश्वासाने उधारीवर ही पार पडायचं. उधारीचे पैसे कधीच विचारले नाहीत. त्यामुळे ग्राहक न चूकता सवडीने उधारी पूर्ण करायचे. लोकांचे एवढे प्रेम या दोघांनी मिळविले. पोईपची व्यावसायिकता समृद्ध केली. बरा यांच्या दुकानात सगळ्या वस्तू एकाच ठिकाणी मिळू लागल्या. एखाद्या मोठ्या 'मॉल' सारखेच.ग्राहकांना बटाटावडा, भजी आणि चहा तर आपुलकिने आणून देतात. आपलेपणा जिव्हाळा जपणं हेच यांच्या उत्कर्षाचं गुपीत असावे. 'रिलायंस जिओ' वाल्याने जशी इतर कंपन्यांची वाट लावली तशी अवस्था पंकज आणि राजनने जिव्हाळ्याने वागून लोकांचा आत्मविश्वास जिंकत बाकीच्या दुकानदारांची केली होती.

आता थोडं पुढे जाऊया म्हणजे विरणीच्या बाजारात जाऊया. विरण बाजारात हाताच्या बोटार मोजण्या एवढीच दुकाने पण या बाजाराचे नाव पंचक्रोशी आहे. नेरकर हे बहुप्रतिष्ठीत यापारी. काजूबी, रतांबे, घुल, कोकम,रतांबा बिया,आंबे, खैर लाकूड असं सगळेच खरेदी करणारे हे व्यापारी.
त्यांच्या दुकानात आलेल्या गेलेल्यांना एकदम झक्कास गारेगार सोडा मारलेला गारेगार लिंबू सरबत देऊन खूश करतात.त्यामुळे त्यांच्याकडे काजू, कोकम, रतांबे, खैर घालणारा माणूस चुकून सुद्धा दुसरीकडे जाणार नाही. नेरकर खूप भारी माणसे.जिव्हाळा जपणारे.वजनाचे मोजमाप करताना ग्राहकांनी काजू ,कोकम थोडेसं वजन कमी भरत असलं तरी ते स्वतः नुकसान सोसत पण कधी ग्राहकांचा विश्वास कमी होऊ दिला नाही.त्यांच्या दृष्टीने आपल्या पंचक्रोशीतील गरीब शेतकरी महत्वाचा होता.

बटर, पाव, बिस्किट, फरसाण, शेव घ्यायचे तर वर्दमांजवळ!. कुशे यांचं अगदी पुरातन काळापासून लोकप्रिय भूशेरी दुकान.त्यांच्याजवळ असणा-या वस्तूंचा दर्जा उत्तम. आजूबाजूच्या गावातून विकायला आणलेला भाजीपाला भटवाडी येथील शेतकरी दळवी यांच्याकडचे शेतात गावठी आले आणि हिरव्या मिरच्या आणि हिवाळेकारांजवळची भजी घेऊन बाजाराची माणसं घरी जायची.

विरणीच्या बाजारात पिंपळाच्या बाजूला खूप मोठा मासळीबाजार भरतो. सुकेमासे, ताजे मासे असो.यांनी बहरलेला परिपूर्ण बाजार!पुढे गेलं की कांदळकरांचे हाटेल आहे. एकदम चटकदार खमंग समसा, वडा खाण्याचे उत्तम ठिकाण.विरणीच्या बाजारात फिरु खरा आनंद मनाला मिळतो.अनेक राजकीय पक्षाचे कार्यकर्ते असले तरी विरणीच्या सामाजिक ऐक्याला कधी तडा जायला दिला नाही.कला, क्रिडा,संस्कृती जपणारी विरण कधी विसरता येणार नाही.राजकिय वैमनस्य असले तरी सामाजिक सांस्कृतिक कार्यात तसेच एकमेकांच्या संकटात सगळे एकत्र येतात अशा वेळी राजकारण चूलीत फेकून देऊन माणूसकी जपणारे विरणीच्या आणि पोईच्या लोकांचे ऐक्य जबरदस्त असते.

संयम

कार्य साधे संयमाने
बंध जुळे संयमाने
संयमाने सर्व होते
प्रेम वाढे संयमाने

क्रोध येता क्रोध जातो
बंध नाती तुटती ती
संयमाची साथ तुटे
सोन्याचीही होते माती

संयमाने जिंकी कोणी
शत्रुलाही लिलया तो
संयमाला जिंकतो तो
जगतात मोठा होतो

काळ मोठा आज आहे
संयमाच्या कसोटीचा
ढळो देता नाश होतो
संयमाचा संयमाचा

संयमाने शब्द मांडू
संयमाने शब्द लिहू
संयमाने वागताना
संयमाचे नाव कोरू!

बाबू घाडीगांवकर,
सिंधुदुर्ग

काव्यांगण

संयम

स्थित्यंतरे हा तर जीवनाचा नियम
स्थितप्रज्ञता माझा आवडता आयाम
ना लाळघोटेपणा नच क्रौर्य निर्मम
उमजा औदार्य जे जनाला ते वाट्याला मम
साधते समतोलन व्यवहारातला कायम
विनम्रतेच्या जोडीला स्वाभिमान उत्तम
करता मदत स्वतःची, पाठिराखा
सर्वोत्तम
समजू नका मला चुकूनही दुय्यम
नाही तुमचा हितैषी तुमचा माझ्यासम
ओळखता ना मला ?, मी संयम

डॉ. प्रेमा मेणशी,
बेळगाव-कर्नाटक

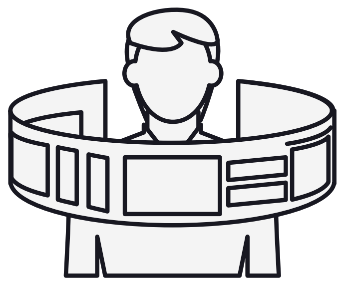

संयम

संयम खूपच आहे अवघड
फळे मात्र त्याची रसाळ गोमटी
होई बरीचशी त्यात घडामोड
त्यागून त्यास नका होऊ करंटी!१!

संयमाने अंगी बाणे सहनशीलता
विचार कृतींना मिळे योग्य दिशा
वृद्धींगत होई परिपक्वता प्रगल्भता
होई अंतर्बाह्य शुद्धी नि सात्विकता!२!

महत प्रयासे प्राप्त होई संयम
त्यातून होई उज्ज्वल जीवन
प्रयत्नां येई यश चिरकाल अंमळ
प्रसन्न होई तनमन आणि वदन!३!

प्रगतीचा महामेरू अखंड संयम
मिळे मतीस तेजोमय अविरत गती
यशाचे चिरशांतीचे गाठले शिखर
मग उत्तरोत्तर समाधान प्रगती!४!

हे आहे संयमाचे शाश्वत फळ
साध्य करण्याचा असावा प्रयास
जीवन होईल पावन निखळ
याच साठी करावेत शुद्ध सायास!५!

सुखदा सयाजीराव गोरड

संयम

कोणतेही काम करू संयमाने
अती घाई नेई संकटात
चहा प्यावा तरी फुंकावा जरासा
गरम पिताना चटका जीभेस १

बोलताना सुद्धा पाळावा संयम
अपमान कोणा नये वाटू
चालताना चालू याच नियमाने
धक्का बुक्की वा न खेटू २

संयमाने खेळावे अथवा लोळावे
व्यसने टाळावी युक्ती बळे
संयमे लिहावे तसेच वाचावे
अक्षर ते यावे सकला कळे ३

घरात संयम बाहेर संयम
सर्वकाळ सांभाळू कर्तव्य
सुखकर होई आयुष्य सारे
जीवनातले सारे सारे वास्तव्य

अजित वसंत राऊळ,
वेंगुर्ला, सिंधुदुर्ग.

होळी आणि निसर्ग

दीपक गुंडये,
मुंबई

नुष्य हा उत्सवप्रिय प्राणी आहे. तसे सण सगळीकडेच साजरे केले जातात. परंतु इतर देशांपेक्षा भारत देशात साजऱ्या केल्या जाणाऱ्या सणांची संख्या जास्त आहे. भारतीय संस्कृतीमध्ये सणांचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. एकच सण वेगवेगळ्या पद्धतीत भारतभर साजरा केला जातो. विविधतेत एकता यातूनच दिसते. भारतीय सण आणि पर्यावरण यांचे एक वेगळेच नाते आहे. सणांचे मूळ स्वरुप पाहिले तर ते पर्यावरणस्नेहीच आहे. अनेक सण साजरे करण्याचा उद्देश हा निसर्गपूजाच आहे. तर मानसिक प्रसन्नता लाभावी, आनंद मिळावा हा सण साजरे करण्याचा हेतू आहे. मूळ स्वरुपातच जर सण साजरे झाले तर त्यामागचे हेतु, उद्देश सत्कारणी लागू शकतात. परंतु काळानुसार सण, उत्सव साजरे करण्याच्या बदललेल्या पद्धती मात्र पर्यावरणाला पर्यायाने निसर्गाला घातक ठरत आहेत. तशी बरीच उदाहरणे देता येतील. परंतु येऊ घातलेल्या होळी सणाचे उदाहरण येथे घेता येईल.

झाडांची पाने गळणे, झाडांचा रंग बदलण्याची प्रक्रिया फेब्रुवारी ते मार्च (म्हणजेच मराठी महिन्यातील माघ-फाल्गुन) या महिन्यांत घडून येते. याच काळात उन्हामुळे जंगलाला आगी लागण्याचे प्रकार घडतात. याच काळात होळी साजरी केली जाते. या सर्वांचा संबंध पर्यावरणाशी, निसर्गाशी आहे. कारण गळणाऱ्या पानानंतर नवी पालवी येते आणि गळणारी पाने आगीत जळल्यानंतर जमीनही स्वच्छ होते. यामुळे निसर्गच व्यवस्थापनास हातभार लावत असतो. सणाच्या मूळ स्वरुपानुसार होळीत वाळलेली पाने, फांद्या, वाळलेलं गवत याचा वापर होत असे. परंतु बदललेल्या स्वरुपात होळीतील जळणासाठी झाडे तोडली जाऊ लागल्यामुळे पर्यावरणाला बाधा पोहोचत आहे. सणांत बदल होणे गरजेचे असले तरी ते बदल पर्यावरणपूरक असावेत. तरच मूळ स्वरुपातील सणांचे महत्त्व अबाधित राहिल. म्हणूनच निसर्गाला हानी न पोहोचवता होळी सण साजरा होणे ही काळाची गरज आहे.

शिमगोत्सव आणि गोमुचा नाच

(पान २ वरून)

आताची पोरे तयार होत नाहीत. त्यामुळेच अनेक वेळेस गोमुची किंवा कोळीणीची पारंपारिक प्रथा बंद पडू नये म्हणूनप्रथा बंद पडू नये म्हणून तरुणपणात लुगडे लावलेल्या एखाद्या वयोवृद्धास परत लुगडे लावायची वेळ येते. पण अशी 'म्हातारी' गोमू शोभून दिसत नाही हे खरे.

मात्र मी पाहिलेय, वर उल्लेख केलेल्या चंद्रनगर गावातील तरुण मात्र आजही 'गोमु' बनण्यासाठी एका पायावर तयार असतात. त्यामुळेच तेथील गोमु अधिक सुंदर दिसतात. गोमुचा नाचही अधिक सुंदर होतो. शिमगोत्सवात होळीच्या रुपात पाप, दुष्ट विचार, वाईट चालीरीती, दुराचार यांसारख्या दुर्गुणांची 'होळी' करण्याची पारंपारिक प्रथा आहेच. मात्र दरवर्षी गोमुच्या नाचामुळे शिमगोत्सवाची रंगत निश्चितच अधिक वाढते हे कोणीही कबूल करेल.

चाकरमानी!

(पान ७ वरून)

चाकरमानी वय सरताच रिटायर्ड झाला, जी पंजी मिळाली ती देणेकरी सावकार यांना दिली. रिकाम्या हातानेच तो गावी आला. घड्याळाच्या काट्यानुसार विश्रांती न घेता खपला याच्या हातात काहीच उरलं नाही. पत्नी मुलांचा राग मात्र ओढावून घेतला. गावच्या भावान घरदार, जमीन आपल्या नावावर करून घेतली. "कसेल त्याची जमीन, राहिलं त्याचं घर" या कायद्याचा भावानं अचूक फायदा घेतला. खरं तर तुझ्ं काय नी माझ काय? त्यात नावं आपल्या बापाचं हाय ना! असच समजून, भाव कुठं नेतोय समजून हा वागला त्याचा गैरफायदा भावानं घेऊन गावी आलेल्या चाकरमानी भावाला कुरघोडी करून घराबाहेर काढलं. लोकांनां सारं माहित होत बोलणारं कोण? कारण ज्याच्या हातात शिकार तो पारधी ठरला होता. ज्यानं शिकारीसाठी जे पुरवल तो कुठंच हिशेबात नव्हता. सगळं माझच आहे, तुझ काय ? हाच प्रश्न त्याला विचारला गेला. आयुष्यभर राबराबणारा , चाकरमानी शहरासारखा गावी दुसऱ्याच्या ओसरीवर राहिला. तेव्हा कुठं घरकुल योजना होती. असती तरी स्वतःच्या नावाची कागदपत्र त्याच्याकडे कुठं होती. स्वतःच्या गावात, नी दुसऱ्याच्या दारात चाकरमाण्याचा अंत झाला

संयम

संयमाचा महामेरू
ज्ञानेश्वर महाराज
सोशियला त्रास त्यांनी
सर्वज्ञात असे आज

बुद्धिमान असती ती
सारी विठ्ठल लेकरे
तरी तयांकडे आली
किती विचित्र संकटे

मुक्ताबाई ज्ञानेश्वर
गोड बहीण भावंडे
थोर निवृत्ती सोपान
होती तयांसवे दोघे

बालपण सारे गेले
प्रत्येकाचे कर्तव्यात
कोणी नसे त्यांना वाली
साऱ्या त्यांच्या आयुष्यात

संयमाने त्यांना दिले
सारे असे भव्य दिव्य
जीवनाचे रेखाटले
साऱ्यांचेच महाकाव्य

निजी असता संयम
सारे होते साध्य सदा
अवघड होते सोपे
अनुभव घ्या एकदा

स्वाती विष्णु नष्टे

बालजगत

मी स्वच्छतादूत

कु. सांची सदानंद मिसाळ,
इयत्ता- पाचवी.

दापोली येथून जवळच माझे आजोळ आहे. मी एकदा माझ्या आजोळी गेली होती. मी व माझी आई बस मधून उतरून मामाच्या दाराकडे निघालो.वाटेत माझी मैत्रीण निहारिका भेटली.ती माझ्या बरोबर गप्पा मारू लागली. मी आईला म्हणाले तू हो पुढे मी निहारिकाशी बोलून नंतर येते.आम्ही दोघींनी खूप गप्पा मारल्या.नंतर मी मामाच्या घराकडे निघाली.वाटेने चालता चालता मी पाहिले तर गावातील एक मामी कचऱ्याची पिशवी हातात घेऊन माझ्या पुढे चालत होती.मध्येच ती थांबली.तिने मागे वळून माझ्याकडे पाहून न पाहिल्यासारखे केले. आणि हळूच कचऱ्याची पिशवी बाजूच्या गटारात ओतून तिने ती पिशवी तिथेच टाकली व तरातरा चालत गावात गेली. मला तिचा खूप राग आला.मी धावत जाऊन तिला थांबवले आणि तीला विचारले मामी तुम्ही शिकलेल्या सवरलेल्या दिसता.तर तुम्हाला असा कचरा रस्त्यात उघड्यावर फेकायला काहीच वाटत नाही का हो? तीने माझ्याकडे रागाने पाहिले व ती मला म्हणाली तू कोण कुठली ग? तुला काय करायचे आहे? तू जा त्या वाटेने .

मी त्या मामीला म्हणाले मी लहान आहे म्हणून तुमचा आदर करते. काय सांगते ते ऐकून घ्या. जर तुम्हाला माझे म्हणणे पटले नाही तर खुशाल कचरा टाका.मी चंद्रनगर शाळेत पाचवीत शिकते.आम्हाला शाळेत मॅडम नेहमी स्वच्छतेचे महत्त्व सांगतात.मी शाळेची स्वच्छता मॉनिटर आहे.आम्ही गावातील लोकांना स्वच्छतेचे महत्त्व सांगतो.जर आपले गाव अस्वच्छ असेल , आपण सगळ्यांनी घरातला कचरा असा उघड्यावर टाकला तर आपला गाव अस्वच्छ दिसेल. जिकडे तिकडे कचऱ्याचे साम्राज्य दिसेल.ओला कचरा कुजून गावात दुर्गंधी पसरेल. अनेक रोगजंतू तयार होतील.त्यामुळे गावात साथींचे आजार पसरतील.गावातील लोकांचे आरोग्य बिघडेल गावातील जनावरे प्लॅस्टिकच्या पिशव्या कचरा खाऊन मरुन जातील. असे व्हायला नको म्हणून आमच्या चंद्रनगर गावात कोणीही उघड्यावर कचरा टाकत नाही. आम्ही आमचे गाव स्वच्छ ठेवले आहे.मी लहान तोंडी मोठा घास घेते, पण मामी तुम्ही असा कचरा टाकता ते योग्य नाही.त्या मामीला माझे म्हणणे पटले. तीने माझी माफी मागितली.फेकलेला कचरा परत पिशवीत भरत मला ती म्हणाली,आत्तापासून मी सुद्धा माझा गाव स्वच्छ ठेवण्याचा प्रयत्न करेन.तू लहान असलीस तरी माझे डोळे उघडलेस तीने मला पाठ थोपटून शाबासकी दिली. मी स्वच्छता मॉनिटर म्हणून माझे कर्तव्य पार पाडण्याचा मला आनंद झाला. मी मोठ्या आनंदाने मामाच्या घराकडे निघाले.

होळी रे होळी पुरणाची पोळी!

कु. वेदिका सुभाष मुलूख,
इयत्ता- सातवी.

होळी रे होळी,
पुरणाची पोळी,
नैराश्याची बांधून मोळी,
आली रे आली होळी आली....

होळी हा सण भारतातील सर्वात महत्त्वाचा आनंदाचा आणि सर्वांचा आवडता सण आहे. हा सण दरवर्षी फाल्गुन महिन्यातील पौर्णिमेला साजरा केला जातो. महाराष्ट्रात होळीला विशेष करून कोकणात या सणाला शिमगा असेही म्हणतात.

होळी हा भारतातील सर्वांचा आवडता सण आहे. या सणाची सुरुवात होळी सणाने होते. या दिवशी लोक आमच्याकडे शेवरीचे झाड खांद्यावर घेऊन येतात आणि नेहमीच्या एका ठिकाणी ते झाड लावतात. त्याच्या भोवती पेंढा आणि सुका पाला टाकतात आणि होळी पेटवतात. त्याच्या भोवती गाणी बोलत गोल फिरतात.

होळीच्या रात्री होळी पेटवून होळीला नारळ अर्पण करतात. आणि पुरणपोळीचा नैवेद्य दाखवतात. पेटलेल्या होळीभोवती होळी रे होळी पुरणाची पोळी म्हणत प्रदक्षिणा घालतात. होळीच्या दुसऱ्या दिवसाला धुलीवंदन असे म्हणतात. या दिवशी होळीच्या रात्री काही मुले लपाछपी खेळतात. या दिवशी लोक आनंदात असतात. या सणाला रंगाचा सण असेही म्हणतात.

आमच्याकडे शेवटच्या दिवशी श्री स्वयंभू घाणेकरीन देवीच्या मंदिरात उत्सव असतो. रात्री अख्या गावातली माणसे मंदिरात जमतात आणि सगळे पुरुष होळीभोवती प्रदक्षिणा घालतात. आणि नंतर महिला सुद्धा प्रदक्षिणा घालतात. सगळ्यांना होळीचा प्रसाद मिळतो. सर्वजण खूपच आनंदी असतात.

होळी हा सण वाईटावर चांगल्याचा विजय मिळवण्याचा आहे. हा सण मार्च महिन्यात येतो. हा लहान मुलांना खूप आवडतो.

सर्वांना होळीच्या खूप खूप शुभेच्छा....!

चिंटुची गोष्ट

कु. नीरजा मनोज वेदक,
इयत्ता- पाचवी.

एके दिवशी चिंटू खेळायला घराबाहेर पडला. बागेत सुंदर सुंदर व रंगीत रंगीत फुलपाखरे इकडून तिकडे बागडत होती. बागेत छान खेळ खेळत होती. चिंटूला वाटले आपणही त्या फुलपाखरांसोबत खेळावे. "मी तुमच्यासोबत खेळायला येऊ का?"चिंटूने फुलपाखरांना विचारले. मात्र फुलपाखरे म्हणाली,"नको, नको आम्ही बघ किती स्वच्छ आहोत. आमचे कपडे बघ किती सुंदर आहेत. पण तू फार अस्वच्छ मुलगा आहेस. तुझे कपडे घाणेरडे आहेत. तू आमच्यासोबत खेळू नकोस."चिंटू नाराज होऊन पुढे निघाला. तो बागेत एका सुंदर छोटया तळ्याजवळ गेला.तळ्यात सुंदर सुंदर कमळे, शेवाळ व रंगीत रंगीत मासे होते. ते मासे तळ्यात पकडा पकडीचा खेळ खेळत होते. चिंटूला वाटले आपण माशांबरोबर खेळावे. तो माशांना म्हणाला,"मला पण घ्या ना खेळायला."तेव्हा तळ्यातील एक मोठा मासा काठावर येऊन म्हणाला,"नको. तुझे केस विस्कटले आहेत. तुझी नखे वाढली आहेत. तू खूप अस्वच्छ व घाणेरडा आहेस. तू आमच्या बरोबर खेळू शकत नाहीस."चिंटू दुःखी होऊन जवळच्या बाकडावर बसला. तेवढ्यात तिथे एक परी आली. चिंटू परीला म्हणाला,"मला खूप खेळायचे आहे. पण मला कोणी खेळायला घेत नाही. मी काय करू? तेव्हा परी म्हणाली,"तुला आधी स्वच्छ बनावे लागेल. आजपासून तू दररोज सकाळी लवकर उठल्यावर दात स्वच्छ घास. सकाळी व रात्री झोपण्याआधी असे दररोज दोनवेळा दात घासायला हवेत. नंतर स्वच्छ अंघोळ करायला हवी. केस व्यवस्थित विंचरायला हवेत. नियमितपणे नखे कापायला हवीत. दररोज स्वच्छ व नीटनेटके कपडे घालायला हवेत. प्रसन्न मनाने रोजचा अभ्यास करायला हवा. दररोज व्यायाम करायला हवा. दररोज काही वेळ तरी खेळायला हवे. मनोरंजन म्हणून थोडा वेळ टीव्ही बघायला हरकत नाही. जर तू याप्रमाणे वागलास तर तुला सारेजण खेळायला घेतील."चिंटूला परीचे म्हणणे पटले. तो परीला म्हणाला,"मी आजपासून असेच करीन. आणि तेव्हा पासून चिंटू स्वच्छ व नीटनेटका राहू लागला. चिंटूची गोष्ट इथे संपली.

कलांगण

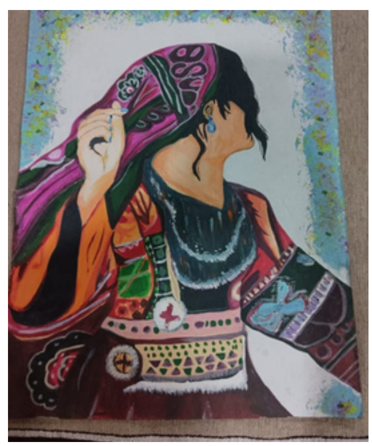

कु. प्राणेशा सावंत इयत्ता - नंववी बी
ऑक्सफर्ड पब्लिक स्कूल
चारकोप कांदिवली, प .
मुंबई ६७

कु. आराध्या धनंजय शेट्ये
इयत्ता -पाचवी B
मंजूनाथ विद्यालय
डोंबिवली , पूर्व